



UBİKS | ISCSA

Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

International Journal of Cultural and Social Studies

UKSAD - IntjCSS

Haziran ve Aralık Aylarında Yayımlanan Açık Erişimli Hakemli Dergi

*Biannual
(Published in June & December)
Open Access Peer-Reviewed Journal*

Cilt I
Aralık 2015

*Volume 1
December 2015*



ISCSA_UBİKS

e-ISSN: 2458-9381

www.intjcss.com





www.iscs-a.org

UKSAD, Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki kere yayımlanan Uluslararası Bilimsel Hakemli bir dergidir.

AÇIK ERİŞİMLİ DERGİ

Editörden mesaj

Değerli meslektaşlarım,

Derneğimiz Kültürel ve Sosyal Bilimler alanındaki çalışmalarınızı değerlendirmek üzere yeni bir dergiyi (UKSAD) hizmetinize sunmaktan büyük bir mutluluk duyuyor. Genç bir kurum olmamıza rağmen, son derece dinamik ve istekli bir ekiple yol alan derneğimizin çıkardığı bu yeni yayın organının da Sosyal Bilimlerin farklı disiplinleri üzerinde yoğunlaşan akademisyenlerin dikkatini çekeceğine olan inancımız sonsuzdur.

Sizleri, Sosyal Bilimlerin tüm alanlarında üreteceğiniz yüksek kalitedeki bilimsel çalışmalarınızı, yazın taramaları, örnek olgu araştırmaları, deneysel araştırmaları, kitap incelemelerinizi, vb. derginin yazım kurallarına uygun olarak hazırlayarak dergimize göndermeye davet ediyoruz. Ayrıca açık erişimli makalelerimizi gerek okuyarak, gerekse alıntılıyarak dergimizin gelişmesine katkı vermenizi diliyoruz. İçten saygılar.

IntJCSS is an International Refereed Scientific Journal published biannually (in June & December) by ISCSA.

OPEN ACCESS JOURNAL

Message from the editor

Dear colleagues,

Our association is glad to invite you all to submit your cultural and social researches in our new journal, International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS). As being a young association, but having very ambitious team of academic staff, we really believe that this journal would attract intention from serious scholars working on different dimensions of educational sciences.

We invite high quality articles, review papers, case studies of theoretical, and empirical, conceptual, experimental researches, translations, and letters to the editors, etc. on social sciences in a properly formatted file as per the author guidelines of the journal. We also promote researchers to use our open access articles in their researches and contribute to the development of our journal through their citations.

Kind regards.



Eş Editörler / Co-editors

Dr. Saliha AĞAÇ, Assoc. Prof., Gazi University, TURKEY (Chief Editor)
Dr. Taner BOZKUS, Assoc. Prof., Bartın University, TURKEY
Dr. Kalliope PAVLI, Panteion University of Social & Political Sciences, GREECE

Bilim Kurulu / Scientific Board

Dr. Yunus ABDURAHİMOĞLU, Bartın University, TURKEY
Dr. Mehmet AKGÜL, Prof., Necmettin Erbakan University, TURKEY
Dr. Aygün AKYOL, Assoc. Prof., Hitit University, TURKEY
Dr. Hayati AKYOL, Prof., Gazi University, TURKEY
Dr. Adel M. ALNASHAR, Prof., University of Bahrain, BAHRAIN
Dr. Mahfoud AMARA, Qatar University, QATAR
Dr. Musa Kazım ARICAN, Prof., Yıldırım Beyazıt University, TURKEY
Dr. Esmail Safaei ASL, Allameh Tabataba'i University, IRAN
Dr. Mustafa AY, Assoc. Prof., Selçuk University, TURKEY
Dr. Bünyamin AYHAN, Assoc. Prof., Selçuk University, TURKEY
Dr. Ramezan Mahdavi AZADBONI, University of Mazandaran, IRAN
Dr. Lambros BALTSIOTIS, Panteion University, GREECE
Dr. Fatma BAĞDATLI ÇAM, Bartın University, TURKEY
Dr. Alyona YULDAŞKIZI BALTABAYEVA, Prof., Ahmet Yesevi University, KAZAKHSTAN
Dr. Nuri BALTACI, Gumushane University, TURKEY
Dr. Mehmet BAYRAKTAR, Prof., Yeditepe University, TURKEY
Dr. Metin BECEREMEN, Assoc. Prof., Uludag University, TURKEY
Dr. Antoine Cantin-BRAULT, Université de Saint-Boniface, CANADA
Dr. Ahmet Kamil CİHAN, Prof., Erciyes University, TURKEY
Dr. Aynur CİVELEK, Assoc. Prof., Adnan Menderes University, TURKEY
Dr. Alex CRISP, São Paulo State University, BRAZIL
Dr. Hamza ÇAKIR, Prof., Erciyes University, TURKEY
Dr. İsmail ÇAKIR, Assoc. Prof., Erciyes University, TURKEY
Dr. Lokman ÇİLİNGİR, Prof., Ondokuz Mayıs University, TURKEY
Dr. Daniela DASHEVA, Prof., National Sports Academy, BULGARIA
Dr. Bekir DİREKÇİ, Assoc. Prof., Akdeniz University, TURKEY
Dr. Mevlud DUDİC, Prof., Novi Pazar University, SERBIA
Dr. Murat ERDOĞDU, Necmettin Erbakan University, TURKEY
Dr. Murat KELİKLİ, Bartın University, TURKEY
Dr. Nejla GÜNAY, Assoc. Prof., Gazi University, TURKEY
Dr. Bülent GÜRBÜZ, Assoc. Prof., Kırıkkale University, TURKEY
Dr. Erdal HAMARTA, Assoc. Prof., Necmettin Erbakan University, TURKEY
Dr. Mustafa HİZMETLİ, Assoc. Prof., Bartın University, TURKEY
Dr. Miftakhul JANNAH, Surabaya State University, INDONESIA
Dr. İbrahim Hakkı KAYNAK, Necmettin Erbakan University, TURKEY
Dr. Murat KELİKLİ, Bartın University, TURKEY
Dr. Bachir KHELIFI, Prof., University of Mascara, ALGERIA
Dr. Ali Murat KIRIK, Marmara University, TURKEY
Dr. Murat KUL, Assist. Prof., Bartın University, TURKEY
Dr. Hanem MAKNI, Prof., University of Tunis, TUNISA
Dr. İfet MAHMUTOVIC, Prof., University of Sarajevo, BOSNIA HERZEGOVINA
Dr. İ. Hakkı MİRİCİ, Prof., Hacettepe University, TURKEY



Dr. Zerf MOHAMED, University Abdel Hamid Ibn Badis Mostaganem, ALGERIA
Dr. Sait OKUMUŞ, Assoc. Prof., Yıldırım Beyazıt University, TURKEY
Dr. Ayad OMAR, Assoc. Prof., Tripoli University, LIBYA
Dr. Mehmet ÖÇALAN, Kırıkkale University, TURKEY
Dr. Nurettin ÖZTÜRK, Assoc. Prof., Atatürk University, TURKEY
Dr. Cevat ÖZYURT, Prof., Yıldırım Beyazıt University, TURKEY
Dr. Shawkat Gaber RADWAN, Port Said University, EGYPT
Dr. Müfit Selim SARUHAN, Prof., Ankara University, TURKEY
Dr. Shakeel Ahmad SHAHID, Dow College Karachi, PAKISTAN
Dr. Erhan SUMMAK, Selçuk University, TURKEY
Dr. Mutluhan TAŞ, Assoc. Prof., Selçuk University, TURKEY
Dr. Burhanettin TATAR, Prof., Ondokuz Mayıs University, TURKEY
Dr. Fatih TOKTAŞ, Assoc. Prof., Dokuz Eylül University, TURKEY
Dr. Mutlu TÜRKMEN, Assoc. Prof., Bartın University, TURKEY
Dr. Mevlüt UYANIK, Prof., Hitit Üniversitesi, TURKEY
Dr. Asife ÜNAL, Assoc. Prof., Bartın University, TURKEY
Dr. Oğuz YURTTADUR, Selçuk University, TURKEY
Dr. Tomáš ZEMAN, Comenius University, SLOVAKIA

Dergi Sorumlusu / Publication Manager

Mutlu TÜRKMEN

Tasarım / Design

Güngör DOĞANAY

Web Yöneticisi / Web Admin

Ali ALTUNAY

Halkla İlişkiler / Public Affairs

Sercan KURAL

Web & Email

www.intjcss.com & info@intjcss.com

** İsimler alfabetik sırayla dizilmiştir. / Names are listed in alphabetical order.*



İÇİNDEKİLER / CONTENTS

- 1- Hayat Ağacı Sembolizmi
The Symbolism of Tree of Life
Saliha AĞAÇ, Menekşe SAKARYA**1-14**
- 2- Eski Anadolu Türkçesine Ait Bir Tıp Metni: Kitâb-ı Keḥḥâl-nâme-i Nürü'l-‘Uyûn
The Medicine Text of Old Anatolian Turkish: Kitâb-ı Keḥḥâl-nâme-i Nürü'l-‘Uyûn
Zahide PARLAR**15-24**
- 3- Bartın ve Zonguldak İllerinde Görev Yapan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Atılganlık Düzeylerinin İncelenmesi
Investigation of the Assertiveness Levels of Physical Education and Sport Teachers in Bartın and Zonguldak
Murat KUL, Mehmet GEBEDEK**25-31**
- 4- Türkiye ve Avustralya’da Uygulanan Spor Yönetim Modellerinin Karşılaştırılması
The Comparison of Sport Management Models Applied in Turkey and Australia
Eda GÖKÇELİK, Oruç Ali UĞUR**32-40**
- 5- Lise Öğrencilerinin Spor Değişkenine Göre Sosyal Beceri ve Atılganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması
Comparison of Social Skill Levels and Assertiveness of High School Students According to the Sport Variable
Murat KUL, Meryem DEMİREL**41-54**



Field : Cultural Studies

Type : Review Article

Received:11.11.2015 - *Accepted*:14.12.2015

Hayat Ağacı Sembolizmi

Saliha AĞAÇ¹, Menekşe SAKARYA²

¹ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Ankara, TÜRKİYE

² Öğr. Gör., Niğde Üniversitesi, Bor Halil Zöhre Ataman Meslek Yüksekokulu, Niğde, TÜRKİYE

E-posta: agacsaliha@gmail.com, msakarya@nigde.edu.tr

Öz

Hayat ağacı dünya kültürlerinin bildiği ve sevdiği, insanlığın ortak kültürel unsurlarından biridir. Ağacın sembolizmde çeşitli yönlerden yorumlara yol açan bir yeri bulunur. Hayat ağacı günümüzde de günlük hayatta, edebiyatta, sanatta ve birçok alanda kullanılan sembol olmaya devam etmektedir. Özellikle mimari, el sanatları, edebiyat vb. birçok sanat dalında yaygın bir şekilde işlenmiştir. Bu çalışmada `Hayat Ağacı'nın dünya kültürlerinde taşıdığı anlamı, sembolizmi ve hayat ağacı ile ilgili geliştirilen mit ve efsaneler yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Sembolizm, Ağaç, Hayat ağacı



The Symbolism of Tree of Life

Saliha AĞAÇ¹, Menekşe SAKARYA²

¹ Assoc. Prof. Dr., Gazi University, Ankara, TURKEY

² Lecturer, Niğde University, Niğde, TURKEY

Email: agacsaliha@gmail.com, msakarya@nigde.edu.tr

Abstract

Tree of life is one of the common cultural element of human that world cultures know and love. The tree has a place causing comments from various aspects in the symbolism. The tree of life has still continued to be the symbol used in daily life, literature, art and many other areas. Especially in architecture, handicrafts, literature, many art branch etc. it has processed widely. In this study, the meaning in the world cultures of “Tree of Life”, its symbolism and myths and legends about tree of life are evaluated.

Keywords: Symbolism, Tree, Tree of Life



1. Giriş

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana pek çok varlığı kutsal saymış, kutsal saydığı varlıkları yazıya, dile, dine, sanata dökerek günümüze ulaşmasını sağlamıştır. İnsanoğlu'nun bu kutsal saydığı varoluşlardan belki de en bilinenlerden bir tanesi de ağaçtır (Yılmaz, 2012). Dünya üzerinde yaşayan en ilkel toplumlardan en gelişmiş toplumlara kadar ağaçlara, çok zengin anlamlar yüklenmiş ve ağaçlarla ilgili oldukça geniş bir inanış oluşturulmuştur. Aynı zamanda bu toplumlarda ağaçla ilgili sayısız mit ve efsane ortaya çıkmıştır, bu bağlamda ağaç, mitolojinin de en çok sevdiği ve sık sık kullandığı bir sembol olmuştur (Öztürk Ateş, 2012; Eliade, 2003: 424). Mitolojilerde çoğunlukla yer alan ağaçlar zeytin, akasya, meşe, defne, çam, selvi, sedir, kavak, palmiye, hurma, badem, çaladır (Ersoy, 2007).

Yeryüzünün en yaygın inançlarından biri olan ağaç kültürünün şekli kültürden kültüre farklılık göstermekle birlikte, genellikle benzer sembolik anlamlar yüklenmiş, insanlar onda öz hayatlarını ve ruhlarını bulmuşlardır. Ağaç sembolünün gerek dinler tarihinde, gerek mitolojide, gerekse folklor ve sanatta bu denli yoğun kullanılmasının sebebi olarak, ağacın görünüşü ve yapısından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Yaşayan her insan gibi, hep yukarı, göğe doğru uzanarak, çıkmak, boy atmak ve meyvelerini vereceği başa ulaşmak eğilimini ve özlemini gösterir.

Ağaç, dünya kültürlerinde doğurganlığın, ölümsüzlüğün, şansın, bereketin, sağlığın, hastalıktan kurtulmanın sembolüdür. Tanrı ile iletişim ağaç yoluyla kurulmuştur. Tabiat olayları da ağaç vasıtasıyla düzene girmiştir. Ağaçlar yağmuru yağdırma veya durdurma, güneşin batması, ayın tutulması, sürüleri ve sığırları çoğaltma, kadınları kolayca doğurtma gücüne sahip bir varlık olarak düşünülmüştür (Öztürk Ateş, 2012)

Ağaçlar insanoğlu için ruhsal, fiziksel ve öteki dünyanın sürekli olarak kutsallığını ve hayatı simgeleyen doğal bir form olmuştur ve genellikle tanrısallığı ya da dinsel bir oluşumu simgelemiştir (Yılmaz, 2012). Dünya dinlerinde ağaç sembolizminde genellikle Tanrı bir ağaçta tezahür eder. Böylece ağaç, Tanrının yeryüzündeki sembolü olur. Bu nedenle insanoğlu, ağaçlara yakın olmaya çalışır, onlara bezler bağlayarak dilekte bulunur. Çeşitli faydaları, estetik özellikleri, sonbaharda kuruyup, baharda yeniden canlanmasıyla hayatın safhalarını temsil etmektedir. Çiçeği, meyvesi ve diğer özellikleriyle tarih boyunca insanların dikkatini çeken ağacın insan hayatının her safhasında kullanılması ona karşı özel bir ilgi uyandırmıştır (Belli, 1982: 8).

Bu mit ve inançlar “kutsal ağaç”, “dünya ağacı”, “evren ağacı”, “hayat ağacı” gibi çeşitli isimlerle anılmıştır (Öztürk Ateş, 2012:12). Mitolojilerde dünyanın merkezinde, semavi dinlerde cennette bulunduğu anlatılan kutsal ağaç “hayat ağacı”dır. Yeryüzünde ölümsüz olmayı başaramayan insanoğlu bu defa çareyi ölümden sonra dirilmeye veya ruhun ölümsüzlüğüne inanmakta bulmuş; hayat ağacı motifi bu duyguları simgelemek için kullanılmıştır (Erbek, 1986).

Hayat ağacının biçimsel özellikleriyle ilgili olarak da çeşitli yorumlar yapılmıştır. O, bütün âlemi birbirine bağlar; kökleriyle cehennemi, gövdesiyle yeryüzünü, dallarıyla cenneti kapsar. Dalları Tanrının evine yani cennete kadar ulaşır. Dünyanın en büyük ağacıdır. Hayat ağacı bazen de baş aşağı çevrilmiş olarak hayal edilir. Buna göre hayat ağacı, kökleri göğe uzanan, dalları tüm yeryüzünü saran, her şeyi aydınlatan güneştir. Bazen evren, baş aşağı çevrilmiş bir ağaç olarak tasavvur edilir (Öztürk Ateş, 2012: 18; Eliade, 2003: 274-275).



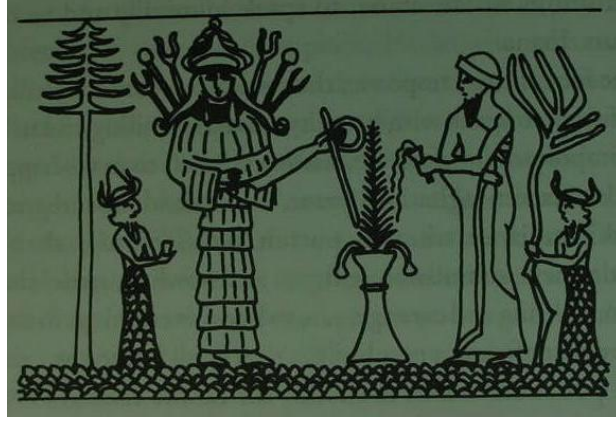
Kaynaklarda Kozmik ağaç, dünya ağacı, evren ağacı ve hayat ağacı aynı özelliklerdeki ağacı ifade eden ağaçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar toplumdan topluma, kültürden kültüre farklı şekillerde ifade edilmektedir. Fakat bu ağaçlar aynı ağaçtır ve kullanımdaki farklılıkların sebebi ise farklı toplumlarda bu ağacın farklı mitolojik özelliklerinin ön plana çıkmasıdır. Hayat ağacı da kozmik ağaç da kozmolojik düzenin, yani hayatın devamlılığını, gerçekliğini, bir düzen içinde devam etmesini ve sürekli olarak yenilenmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda kozmik ağaç, dünya ağacı, evren ağacı ve hayat ağacı özellikleri itibarıyla birbirleriyle örtüşür ve sıkı bir ilişki içindedirler. Kozmik ağaç dünyanın kutsallığını, doğurganlığını ve sürekliliğini, yaradılış, sırta erme, verimlilik, mutlak gerçeklik ve ölümsüzlük özelliklerini kendisinde barındırarak hayat ve ölümsüzlük ağacı yerine geçer (Belli, 1982: 8).

Değişik inançlarda çeşitli ağaçlar hayat ağacı olarak (Erbek, 1986) tanımlanmasına rağmen bu ağacın cinsi bütün toplumlarda farklılık gösterir. Bazen sadece belli bir ağaç türü bazen de birkaç ağaç türü hayat ağacı olmuştur. Toplumlara göre meşe, kayın, çam, zeytin, elma, incir, asma vb. birçok bitki ve ağaç cinsi hayat ağacıyla özdeşleştirilmiştir. Bu çeşitlilik muhtemelen toplumların günlük hayatlarında hangi çeşit ağaçla iç içelerse o ağaca hayat ağacı niteliği yüklemelerinden kaynaklanır. Çünkü insanlar kendilerine birçok faydalar sağlayan bu ağaçlara minnet duymuş ve saygı göstermişlerdir. Sonuç olarak dünya toplumları bu ağaçlara hayat ağacı vasfı yüklemişlerdir (Öztürk Ateş, 2012: 19). Hayat ağacı olarak kabul edilen ağaçların en önemlisi ve en çok tanınanı Servi'dir. Servi tüm mevsimlerde yeşildir, güzel kokuludur ve gökyüzüne ince bir yalın gibi yükselir. Rüzgarda tepeleri yatan serviler kutsal bir varlığa teslimiyet duygusu verirler (Erbek, 1986).

2. Dünya Kültürlerinde Hayat Ağacı

Dünya kültürlerinde kullanılan en eski kutsal ağaç formu hayat ağacıdır (Belli, 1982: 8). Daha sonra hayat ağacı ve kuş başlı yaratık betimlemeleri Hitit ve Asur mühürlerinde sıklıkla görülmüştür. Aslında hayat ağacı, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın kutsal kitaplarında bahsedildiği gibi ilk insan kadar eskidir. Hayat ağacının yeri farklı yorumlara rağmen genellikle dünyanın merkezinde ve göbek çukurundadır. Bu merkezde yeraltı yeryüzü ve gökyüzü arasındaki iletişimi sağlayan temel bir eksen bulunur (Eliade, 1991: 17). Bu eksen hayat ağacıdır. Fakat dünya üzerinde bütün toplumların sabit olarak kabul ettiği belli bir merkez yoktur. Her medeniyet kendi kabul ettiği kutsal mekânı merkez saymıştır. Bu merkez genellikle yüksek bir dağdır. İslamî gelenekte dünyanın en yüksek yeri yani merkezi Kâbe'dir. Hıristiyanlarda Golgota tepesidir. Hindistan'da Meru, Filistin'de Gerizm'dir (Eliade, 1991: 19). Yakutlara göre Akdağ'dır (Ergun, 2004: 54). Türk kültüründe genel olarak cennet ile hayat ağacı doğu bölgelerinde bulunur (Ögel, c.II, 1995: 169). Kırgızlara göre dünyanın merkezi Kaf dağıdır (İnan, 1987: 350). Uygurların türediği hayat ağacı iki nehir arasında yüksek bir tepenin üzerindedir. Yahudi, Hıristiyan ve İslam geleneğine göre hayat ağacı cennetin ortasında bitmiş bir ağaç olarak tasvir edilir. Biçiminden ya da türünden bahsedilmez. Eliade'ye (2003: 296) göre "Her kent bir merkezdir. Yani hayat ağacının sabit bir yeri yoktur. Her millet kendi kültüründe neresi kutsal oraya hayat ağacını dikmiştir. Hayat ağacı ulaşılması çok zor olan bir yerde ve canavarlar ya da yılanlar tarafından korunmaktadır. Hayat ağacının biçimsel özellikleriyle ilgili olarak da çeşitli yorumlar yapılmıştır. Hayat ağacı bütün âlemi birbirine bağlar kökleriyle cehennemi, gövdesiyle yeryüzünü dallarıyla cenneti kapsar. Dalları Tanrının evine yani cennete kadar uzanır."

En eski inanışlardan biri olduğu anlaşılan hayat ağacına ilişkin ilk izlere MÖ. 3.bin yıl ve sonrasında Aşağı Mezopotamya’da rastlanır. Hayat ağacı motifi Sümer, Babil, Hurri, Hitit, Geç Hitit, Assur, Frig, Mitanni, Urartu gibi pek çok kültürde vardır ve bazı yerlerde bezeme ögesi ya da tapınım sahnesindeki ana öge olarak karşımıza çıkar (Resim 1) (Yılmaz, 2012).



Resim 1. Tapınma sahnesinde hayat ağacı

Kaynak: (Yılmaz, 2012)

Assur ve Urartu dini inançlarında da servi hayat ağacıdır. Bu kültürlerin sanat eserlerinde hayat ağacının iki yanında yer alan kanatlı cinler ellerindeki ayın kovalarında çam kozalakları batırarak aldıkları suyu hayat ağacına serpmektedir. Ayın; su ve hayat ağacı ile birlikte bereket dileklerini ifade etmektedir.

Türk servi işlemelerinin bazılarında görülen kuşlar ölümü simgeler; onlar yaşamı terk eden ruhlardır. Hayat ağacı, havuz ve fiskeye kompozisyonları cennet bahçelerinin ve ruhsal temizliğin sembolleridir. Çeşitli servi işlemelerinde su kıvrımları görülmektedir. Bazı servi işlemelerinin kenarlarında bulunan hilal şekilli çıkıntılar doğurganlığın simgesi ay ve bereket boynuzu olarak yorumlanmaktadır (Erbek, 1986).

Assur ve Urartu uygarlıklarında soylu erkeklerin bir mevki ve rütbe işareti olarak kullandıkları hilal şekilli boyun takılarının (paktoral) bazılarının üzerinde hayat ağacına ibadet sahnesi işlenmiştir. Anadolu Türkmen kadınlarının folklorik takılarından olan büyük kemer tokaları ve tepeliklerde de nadir olmakla birlikte soyut hayat ağacı motifleri işlenmiştir (Türe, 2004).

3. Eski Türklerde Hayat Ağacı

Eski Türk inançlarında kutsal ağaç motifinin çok önemli bir yeri vardır. Eski Türkler başlangıçta yüce bir yaratıcı inancına sahip olmakla beraber tabiat varlıklarını da kutsal kabul etmişlerdir (İnan, 1987: 30). Hayat ağacının Türk inançlarında çok çeşitli sembolik anlamları vardır ve hayat ağacı Türk boylarında farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Fakat genel olarak “Bay terek” ve “Baygaç- Bayağaç” olarak adlandırılır. Yeryüzünün merkezinden Tanrı katına yükselen bu ağaç, yer ile gök arasındaki kutsal değnek olarak da tanımlanır. Bu değnek, gökyüzündeki ve yeraltındaki ruhların bir geçiş yoludur (Ergün, 2004:145 - 146).

Eski Türklerde tabiata kutsallık verme kültürü yer-su terimiyle ifade edilmiştir. Yer-su inancında dağ, taş, su, ateş, orman, ağaç vb.nin kutsal kabul edilme anlayışı bulunur. Yer-su

inancı içerisinde “kutsal ağaç”ın özel bir konumu vardır. Türk boyları ağaçlarda büyük bir zenginlik ve anlam bulmuşlar ve ağaçlarla ilgili birçok mit ve efsane geliştirmişlerdir. Türk toplumlarında varlığın kaynağının hayat ağacından geldiğine inanılır. Özellikle türeme konusunda anlatılan mit ve efsaneler oldukça geniş ve ilgi çekicidir. Türklerde türeme çoğu zaman bir ağaçla ilişkilendirilir (Ögel, C.I, 1993). Şamanların türemesinde hayat ağacının önemli bir rolü vardır. Bir Yakut söylencesine göre şamanların hayat ağacından doğduğu, dallarında yuvalar taşıyan ulu bir ak çam yükseldiği ve büyük şamanların bu ağacın en üst dallarında, orta şamanların orta dallarında, en küçük şamanların ise en alt dallarda yuvalandığı belirtilmektedir (Eliade, 2006: 60). Türeme olgusu aynı zamanda eski Türk efsanelerinde bazen ilk insanın yaratılışı bazen de bir boyun veya bir kahramanın ağaçtan çıkması şeklinde ortaya çıkar. Oğuz destanına göre “Kıpçak Bey”, göl ortasında bulunan bir ağaç kovuğundan doğmuştur. Türk boylarından Kıpçak kavminin bu çocuğun soyundan geldiğine inanılır. Yine Oğuz Destanına göre Oğuz Kağan, bir gölün ortasında bir ağaç görür. Ağacın kovuğunda bir kız görür ve onunla evlenerek soyunu meydana getirir (Ögel, C.I, 1993). İlk insanın yaratılışıyla ilgili önemli bir başka efsane de Ak Genç söylencesidir. Efsaneye göre yerin göbeğinde bir Ak Genç (ilk adam) vardır. İlk adam, nerden çıktığını ve evinin nasıl olduğunu görmek için dolaşmaya başlar. Doğuda aydınlık, geniş bir düzlük, düzlüğün üzerinde büyük bir tepenin üzerinde büyük bir ağaç görür. Bu ağacın tepesi büyük Tanrının bulunduğu göğün yedinci katına, kökleri ise yeraltının derinliklerine uzanmaktadır. Ağacın yaprakları göğün sakinleriyle konuşmaktadır. İlk insan yalnızlıktan sıkılır ve kendine bir arkadaş verilmesi için dua eder. Dua sonunda ağacın yaprakları hışırdamaya başlar süt şeklinde bir yağmur yağar ve ağacın köklerinden yarı beline kadar çıplak bir kadın ortaya çıkar. Kadın ak gence gençlik sütü sunar. Sütü içince gencin gücü yüz kat artar. Bu kadın ona her türlü mutluluğu vaat eder (Çoruhlu, 2002: 113). Türk düşüncesine göre inanılan başka bir mit ise; Hayat ağacı Dünya yaratıldığında yaratılmıştır. Dalları ve budakları gümüşten, yaprakları altındandır, gövdesinden ve tepesinden sarı renkte bir sıvı çıkmaktadır (Ergün, 2004: 153).

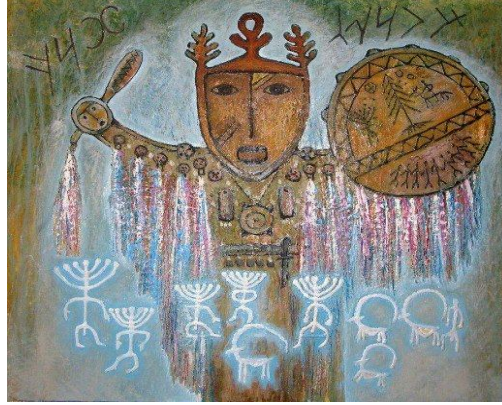
Şamanların davullarının hayat ağacının odunundan yapıldığına ve bu davulun şamanları dünyanın merkezine taşıdığına ve ilahi âlemlerle teması geçirdiğine inanılmıştır (Resim 2-3). Davulun kasmağı hayat ağacından yapılmış olduğu için, şaman, davulunu çalmakla, sihirli bir şekilde bu ağacın yanına yani dünyanın merkezine fırlatılmış olmakta ve bu sayede göğe çıkabilmektedir. Ayrıca davulun üzerine kozmik âlemler arasındaki yolu simgeleyen hayat ağacı figürleri çizilmiştir (Eliade, 2006: 204).



Resim 2. Şaman davulunda hayat ağacı motifi

Kaynak: <http://www.hunturk.net/forum/rsm/saman-davulu-uzerindeki-resimler>

<https://kubeyhatun.wordpress.com/tag/mevlevilik/>



Resim 3. Şaman kostümü ve davulunda Hayat Ağacı motifi

Kaynak: <https://kubeyhatun.wordpress.com/page/2/>

Eski Türkler yerin ve göğün direğinin hayat ağacı olduğuna inanırlardı. Yerin direği de yeraltı ağacıdır. “Türk düşüncesinde göğün direği” kutup yıldızıyla sembolize edilmiştir. Bunun için kutup yıldızına “demir kazık” ve “altın kazık” demişlerdir. Uzaydaki bütün yıldızlar ve göğün direği ona bağlanmıştır. Türk düşüncesine göre Kutup yıldızı yerden göğe açılan bir kapı gibi düşünülmüştür. Kutup yıldızı bu ağacın tepesindedir. Gök ve bütün uzay, bu ağacın ekseninde döner. Yine göğün direği olarak tasavvur edilen hayat ağacının en tepesinde kutup yıldızı bulunur. Bu direğe “at çakı” da denmiştir. Çünkü gökteki yıldızlar bir at gibi düşünülmüştür. Eski Türkler Tanrılarını da kendileri gibi düşünmüşler ve Tanrının da kutsal bir atı olduğunu, bu atın da kazığa bağlanması gerektiğini tasavvur etmişlerdir (Ögel, c.II. 1995: 191-197).

Türk kültüründe hayat ağacı genellikle bir kayın ağacıdır. Bu nedenle Türklerde en makbul sayılan ağaç kayın ağacı olmuştur. Özellikle şamanlar ayin yaparken kayın ağacını mutlaka yanlarında bulundurmuşlardır. Şamanist mitolojiye göre kayın ağacı Tanrı Ülgen ve Umayla gökten inmiştir (Çoruhlu, 2002: 116). Bazı Türk kavimlerinde kayın ağacı, yalnız dini törenlerde kullanılan bir unsur değil, bizzat kendisine tapınılan mukaddes bir varlıktır. Yapraklarının altında mübarek bir ağaç olduğu düşünülen kayın ağacına kurbanlar sunulur (İnan, 1987: 39).

Eski Türk dininde hayatın başlangıcı ve sonucu, insanların kaderi, günlük hayatları hep hayat ağacıyla ilişkilidir. Yeryüzündeki iletişim, korunma hayat ağacıyla ilgilidir. Türkler, hayat ağacına Tanrı'nın sembolü olduğu için çok önem vermişlerdir. Dünya kültürlerine göre Türk kültüründeki hayat ağacı motifi çok zengin ve geniştir.

4. İslam'da Hayat Ağacı

İslam kültüründe ağaca ve yeşillığe büyük önem verilmiştir. Kuran-ı Kerim'de ‘şecer’ veya ‘şecere’ kelimesi hem ağaç hem de genel olarak bitki anlamında olmak üzere yirmi altı yerde geçmektedir. Bu tür kullanımlara hadislerde de rastlanır. Kuran'da ayrıca hurma, nar, üzüm, incir, zeytin gibi bazı ağaçlar ismen anılmakta, incir ve zeytin ağacı üzerine yemin edilmektedir. Kuran'da ağacın ilahi lütf ve kudret eseri olarak yaratıldığı belirtilerek birçok canlının ağaç olmaksızın yaşayamayacağı gerçeğine dikkat çekilmiştir (Öztürk Ateş, 2012: 59). İslam dininde hayat ağacı bazen Tuba ağacı, bazen Sidre ağacı, bazen de cennetteki yasak



ağaç formuyla karşımıza çıkar. Tuba ağacı ve Sidre ağacı, hayat ağacı olarak çok zengin anlamlar bulmuştur. Cennetteki yasak ağaç teması, İslam kültüründe ağaç sembolizminde çok önemli bir yere sahip olmuş ve diğer kutsal ağaçların kökenine yerleşmiştir. Kuran-ı Kerim`de bu ağaca herhangi bir isim verilmemiştir. Eski Ahit`te ise bu ağaç hayat ağacı olarak anılmıştır.

➤ **Yasak Ağaç**

Kur'an-ı Kerim`de ilk insan Hz. Âdem ve Havva için cennete yerleştirilmiş ve yasaklanan ağaçtan Bakara, Al-i İmran ve Taha surelerinde bahsedilmiştir. Kur'an'ı Kerim'e göre Allah Teala Hz. Adem ve Havva'ya cennete yerleşmelerini, oradaki her şeyden bol bol yiyebileceklerini, sadece bir ağaca yaklaşmamaları gerektiğini emretmiştir. Kur'an-ı Kerim'e göre ilk insanın imtihanı hayat ağacı vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Fakat ilk insan bu imtihanı kaybeder. Şeytana uyarak yasağı çiğner. Bunun yanında bu yasağın çiğnenmesi ilahi bir takdir olarak kabul edilmiştir (Sarıkçioğlu, 2002: 38). İslam kültüründe “yasak ağaç”, Allah'ın koymuş olduğu yaklaşılmaması gereken bir sınırdır.

➤ **Tuba Ağacı**

Tuba ağacı, İslam kültüründe tam bir hayat ağacı formuyla karşımıza çıkar. Kur'an'da Rad suresinde geçen Tuba ağacı, “güzellik, iyilik, huzur ve rahatlık, göz aydınlığı ve en güzel, en hayırlı” manalarına gelir. Cennetteki her türlü nimet, ölümsüz hayat, zevali bulunmayan şeref ve yücelik, sürekli zenginlik anlamlarına da gelebileceği kaydedilir (Tanyu, c.1, 1988: 458-459). Fahrettin Razi'nin tefsirinde “Tuba kelimesiyle ilgili üç görüş bulunmaktadır. Birinci görüşte Tuba, cennetteki bir ağacın adıdır. Hz. Peygamber'in bu ağaç hakkında şöyle dediği rivayet edilir. “Tuba cennette bir ağaçtır. Onu Allah kendi eliyle dikmiştir. O ziynetler ve güzel elbiseler bitirir (meyve gibi verir). Dalları ise cennet duvarlarının gerisinden bile görünür.” “Tuba ağacının kökü Hz. Muhammed'in evindedir ve her müminin evine de bu ağacın dallarından bir dal uzanır.” İkinci görüşte Tuba, “sevinç ve göz aydınlığı, hayranlık duyulan hoş ve güzel hayat onlarıdır” anlamındadır. Üçüncü görüşte ise, Tuba, cennetin Habeş'çe ismidir (Razi, c. 13, 1999: 450).

İslam inancında cennet ağacı olarak bilinen Tuba, Türk kültüründe çok tanınmış ve sevilmiştir. Tuba ağacı, eski Türk dini inançlarından bugüne gelen “hayat ağacı” ile birleşmiştir. Anadolu'da halk arasındaki inanca göre, cennetteki Tuba ağacında her insan için bir yaprak vardır. Bu yaprak bir kimsenin ölümünden kırk gün önce düşer. Bu düşme sırasında başkalarının yapraklarına değerse, yaprak sahibinin kulakları çınlar (Ergün,2004: 86).

5. İslam Sanatında Hayat Ağacı

İslam sanatında ağaç, çok sık kullanılan bir motiftir. Özellikle bu kullanımlar içerisinde hayat ağacı çok sevilmiş, buna bağlı olarak da mimari, el sanatları, edebiyat vb. birçok sanat dalında yaygın bir şekilde işlenmiştir. İslam sanatında çok erken dönemlerden itibaren hayat ağacı motifine rastlanır. Kubbetüs Sahra mozaiklerinde hayat ağacı stilize bir hurma ağacı şeklinde tasvir edilmiştir. Yine Kubbet-üs Sahra'da Hayat Ağacı kanatlı palmet dalları ile canlandırılmıştır. Hirbet el-Mefçir sarayının taban mozaiklerinde hayat ağacı, Hıristiyan sanatı etkisinde ve elma ağacı şeklinde görülmektedir. İspanyada Emevi sarayı Medinetü-z Zehra'da kollu şamdana benzer dalları ile hayat ağacı motifi yaygındır. Kurtuba Ulu camiinde ve Kayravan Ulu Camisinde de hayat ağacı tasvirleri yer alır (Öney, 1968: 25). İslam

sanatında hayat ağacı motifi başlangıçta hurma ağacı olarak tasvir edilirken daha geç devirlerde nar ağacı şeklinde tasvir edilmeye başlandığı görülür (Öney, Belleten, 1968: 28–29). Anadolu beylikler ve Selçuklular döneminde dini ve sivil mimari süsleme sanatında hayat ağacı motifi sık kullanılmıştır. Artuklular döneminden kalma bir kabartmada hayat ağacıyla birlikte bir kuş, bağdaş kurmuş bir insan bulunur. Bu insan ellerinde yuvarlak küreye benzer bir şey tutar (Öney, 1968: 119).

Hayat ağacı, Anadolu Selçuklu sanatında erken devirlerde genellikle tek başına veya kuşlarla çevrelenmiş olarak görülür. Daha sonraki devirlerde ise hayat ağacı ile birlikte çeşitli hayvanların da yer aldığı görülür. Tek başına tasvir edilen hayat ağacı motifi dini mimaride sık kullanılır. Özellikle tek ağaçlar Allah'ın birliğini sembolize eder. Divriği Ulu Camii'nin kuzeyinde tek başına bulunan hayat ağacı motifinin güzel bir örneği vardır (Resim 4).

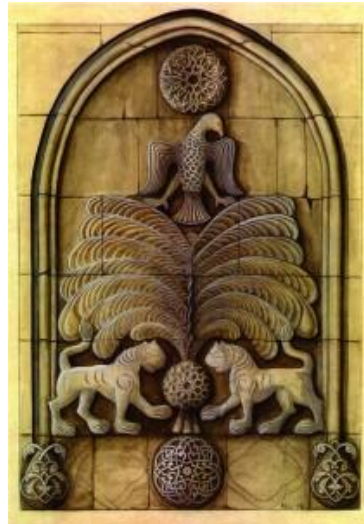


Resim 4. Divriği Ulu Camii Hayat Ağacı Motifi

Kaynak: http://www.divrigiulucamii.com/tr/Cennet_Kapi_4.html

Burada hayat ağacı dal şeklinde, küçük bir vazodan yükselir. Vazo ebedi hayat suyu ihtiva eden bir semboldür (Öney, Belleten, 1968: 26).

Erzurum Yakutiye Medresesi (Resim 5) ve Çifte Minareli Medresede, Ahlât Mezar taşlarında hayat ağaçlarına rastlanır.



Resim 5. Yakutiye Medresesi Hayat Ağacı Motifi (Erzurum)

Kaynak: <http://hayatagacidergisi.com/hayat-agaci/>

Bu örneklerde hayat ağacı palmiyeye benzer bir ağaçtır ve genellikle bir vazodan çıkar. Dalları arasında bir nar meyvesi bulunur (Öney, Belleten, 1968: 26). Aynı zamanda nar çoklukta birliği simgelemiş olmasından dolayı Allah'ın birliğini temsil etmiş ve sık sık hayat ağacı olarak işlenmiştir. Sık sık karşılaştığımız figürlerden biri de hayat ağacı etrafına karşılıklı veya sırt sırta simetrik olarak çift kuşların bulunduğu motiftir. Bu tasvirler genellikle stilize kuşlarla çevrelenmiştir. Tasvirde ayrıca büyüklü küçüklü rozetlere de rastlanır. Bu rozetlerin anlamı ise hayat ağacının etrafında ay, güneş ve diğer gezegenlerdir. Tokat'ta Selçuklu devrinden kalma bir mezar taşında ve Afyon Balıköy'de bir mezar taşında buna benzer örnekler görülür. Osmanlı Devleti Döneminde de hayat ağacı motifi aynı şekilde kullanılmaya devam etmiştir. Aksaray Murat Paşa Camii avlusunda bir mezar taşı üzerinde süslü bir vazodan yükselen çiçekli bir hayat ağacı motifi yer alır. 16. yüzyıla ait İshak Paşa Sarayı'nın ön cephesinde hayat ağacı motifine rastlanır. Sarayın çeşitli bölümlerinde de şakayık çiçekli hayat ağacı kabartmaları yer alır (Öney, Belleten, 1968: 27–31). Osmanlı sanatında seccadelerde, halı ve kilimlerde, Kur'an rahlelerinde, çini süslemelerinde, mezar taşlarında, işlemelerde hayat ağacı tasvirine bolca rastlanır. Ayrıca yeniçeri bayraklarında ağaç dalları hayat ağacı olarak yer alır (Esin, 1976: 152).

İnsanoğlu, önem verdiği kutsalını hayatının her alanında görmeyi, sürekli onunla beraber olmayı arzu etmiş ve kutsallarını ölümsüz kılmak için sanat eserlerine işlemiştir. İslam sanatında bu düşünceden hareketle camilerde, medreselerde, saraylarda, el sanatlarında, mezar taşlarında ve birçok yerde hayat ağacı motifi tasvir edilmiştir. Böylece insanlar sürekli kutsalla yani ilahi olanla birlikte olduklarına inanmışlar ve sembolik olarak hayatlarında bulundurmışlardır. Günümüzde eskiye oranla azalmakla birlikte hala sanat eserlerinde bir bezeme unsuru olarak kullanılmaya devam etmektedir.



Resim 6. 13.yy. Selçuklu dönemi Kubad-ı Abad Sarayı çinileri: Çift başlı kartal ve Hayat ağacı motifi- Konya Müzesi - Envanter No: 1143, 1082, 2425. Boyut : 22 cm, 23 cm, 27 cm.

Kaynak: TURKS Kitabı Royal Academy Of Arts. s: 118



Resim 7. 16 yy. İkinci Yarısı Hayat Ağacı motifli kumaş (ayrıntı)

David Collection - Kopenhag. Envanter No: Tex.6 Boyut: 170 X 82 cm.

Kaynak: İpek (Osmanlı Dokuma Sanatı) TEB Yayınları Syf: 78

6. Hayat Ağacının Sembolik Anlamları

Hayat ağacının özellikleri dünya toplumlarına göre farklılık gösterebilir. Fakat bu ağacın temel vasfı “ebedi canlılık ve hayat kaynağı” olmasıdır. Diğer vasıfları toplumdan topluma değişmiştir.

➤ Hayat Ağacı Üç Kozmik Âlem Arasındaki Bağın Sembolüdür.

Eliade'nin Kutsal ve Dindışı kitabında (1991: 17) “Üç kozmik düzey yeraltı, yeryüzü ve gökyüzünden oluşur (Resim 8). Sırasıyla ölümler âlemi, insanlar âlemi ve Tanrılar âlemidir. Ağaç köklerini en uzak derinliklerine kadar toprağa saldığı ve dallarıyla da gökyüzüne uzandığı için sınırsız olarak tasavvur edilir. Bu yönüyle her şeyden önce ağaç, sürekli olarak yeraltı dünyasıyla ve gökyüzüyle temasta olan, bu nedenle de yer ve gök arasında iletişim yolu olan bir varlıktır. Bu doğrultuda hayat ağacı üç kozmik âlem arasındaki bağıdır. Bu iletişimi sağlayan “axis mundi” adı verilen kozmik bir diredir. Bu sütun hem gökyüzünü hem yeryüzünü taşımakta, hem de bunları birleştirmektedir. Kaidesi de cehennem adı verilen aşağı dünyaya saplanmıştır. Bu özellikleriyle bu sütun evrenin merkezindedir. Bu iletişimi sağlayan “evrensel sütun” bazen bir dağ, bir merdiven, bir sarmaşık, gökkuşağı çoğu zaman da bir ağaç olmuştur.” şeklinde tasvir edilir.



Resim 8. Hayat Ağacı ve üç kozmik âlem

Kaynak: <https://uqusturk.wordpress.com/2011/05/17/turk-kulturunde-agac-kultu/>

➤ **Hayat Ağacı Tanrı'yı Sembolize Eder.**

Tanrının yeryüzünde tezahür ettiği varlıklardan en önemlisi ağaçlardır. İnsanlar hayat ağacına taşıdığı özellikler itibariyle tanrısallık atfetmişlerdir. İslam dininde hayat ağacı Allah'ın güzel isimleriyle özdeşleştirilir. Hayat ağacı her zaman yeşil olması ve canlılığını yitirmemesi ile "El-Hayat" ismini, önsüz ve sonsuz oluşuyla "kıdem ve beka" sıfatlarını, tek olmasıyla "vahdaniyet", azametli olmasıyla "azim" ismini temsil etmiştir. Türk kültüründe hayat ağacının meyvesiz olması da Allah'ın doğrulmamış ve doğmamış olması ve benzerinin olmaması anlamına gelir (Ergun, 2004: 145-155). Eski dinlerde Ulu Tanrı ile hayat ağacı arasında ortaklık kurulur. Eski Yunan ve Romalılarda her ağaç bir tanrıyla özdeşleştiriliyordu. Defne Apollon'un, meşe Jüpiter'in ağaçlarıydı (Hançerlioğlu, 2000: 18). Eski Mısır'da Bir kabartmada ulu tanrıça Hathor, bir ölünün ruhuna yiyecek ve içecek sunarken yani ona yaşam verirken betimlenir (Resim 9). Kader tanrıçası, göğü simgeleyen büyük bir ağacın dallarına oturmuş olarak resmedilir; bu dalların üzerinde firavunların adları ve kaderleri yazılıdır. Altaylarda da 7 dalı bulunan Hayat Ağacı'nın altında "Yıllar Tanrıçası" bulunmaktadır (Eliade, 2003: 283). Hayat ağacı tanrı özdeşleştirmeleri başka birçok kültürde de yer alır. Eski ikonografilerde Tanrının bir hayat ağacından çıkarak çevresindekilere yiyecek ve içecek sunan motiflerine rastlanır. Bu örneklerde Tanrının mekânı hayat ağacıdır.



Resim 9. Mısır Tanrıçası Hathor ve Hayat Ağacı

Kaynak: <http://sargon.blogcu.com/hayat-agaci/249042>

➤ **Hayat Ağacı, Yaratılış ve Doğumun Sembolüdür.**

Binlerce yıl boyunca her türlü büyüsel uygulamaya konu olan hayat ağacı, doğurganlıkla ilgili bir sembol olmuştur. Tarih öncesi devirlerden itibaren doğurganlık ve üretkenliği sembolize etmiştir (Ateş, 2000: 139-140). Üst Paleolitik dönem sembolizminde hayat ağacı imgesi daha ziyade "hayat otu, hayat bitkisi" şeklinde algılanmıştır. MÖ altı binlerde Çatalhöyük tanrıçası, göbeğinden bir bitki dalı çıkar şeklinde betimlenmiştir. Bulunan başka heykelciklerde de bitki ağaç formu bulunur. Bazı ağaç türlerinde doğurganlık gücü bulunduğu inanılmıştır. Doğurganlık gücünün içinde gizlendiği varsayılan kutsal ağaçlar; Keltlerde meşe veya köknar, Asurlularda asma, nar, köknar, sedir ya da meşedir (Öztürk, 2012:21). Aslında doğurganlık simgeselliğinde hayat ağacı plasentadır. Kadın ve ağaç arasındaki mitolojide plasentadan doğum kurgulanmıştır. Bu düşüncenin sonucu olarak kadınlar anılan ağaçlardan kısırılıkları engellemeleri, gidermesi ve doğumlara yardımcı olmaları için istek ve duada bulunurlar. Örneğin bazı kültürlerde kısır kadınların çocuk doğurabilmek için tek başlarına bir elma



ağacının altında dua etmeleri veya yuvarlanmaları gerektiği inancı yaygındır. Orta Asya'da Goldes adı verilen bir toplulukta çocuklarının olmasını dileyen yeni gelinler hayat ağacı işlemeli elbiseler giyerlerdi (Ateş, 2000: 139–140).

➤ **Hayat Ağacı Gençlik ve Ölümsüzlüğün Sembolüdür**

Hayat ağacı, ebedi gençlik ve ölümsüzlük kaynağıdır. “Hayat Ağacı” her zaman yeşil, her zaman çiçekli, her zaman meyve yüklü ve yiyeceği ölümsüz kılan bütün ağaçları bünyesinde barındırır (Ergun, 2004: 155). Hayat ağacında var olan ebedi canlılık, sonsuza kadar yaşama, yok olmaya karşı direnme onun mutlak gerçeklik olduğu anlayışını doğurur. Bu düşünce hayat ağacının sağlık, gençlik ve ölümsüzlük kaynağı olduğu düşüncesini geliştirir. İnsanlar yeryüzünde ölümsüz bir yaşam arzulamışlardır. Ebedi gençlik ve ölümsüzlük için mucizevi meyveler, şifalı otlar yetiştirilmiş, simya ve tıp reçeteleri geliştirilmiştir. Bunların bazılarının gençleştirdiğine, bazılarının uzun ömür verdiğiğine, bazılarının da ölümsüzlük verdiğiğine inanılır. Ölümsüzlük arayışlarının temelinde mucizevi bitkiler ve ağaçlar yatar her türlü mucizevi bitki temasının altında da “hayat ağacı” teması bulunur. Hayat ağacı genellikle ulaşılamaz bir yerde ya da merkezde bulunan ve yalnızca seçilmişlerin meyvelerinden yiyebileceği mucizevi bir ağaçta cisimleşen gerçeklik, kutsallık ve yaşamı simgeler (Ergun, 2004: 40).

➤ **Hayat Ağacı Güç ve İktidarın Sembolüdür.**

Rivayete göre efsanevi hükümdar Oğuz Kağan göbeğinden 3 ağacın çıktığını, gölgelerinin her tarafa yayıldığını ve göğe değdiğini görür. Aynı doğrultuda Osman Gazi'nin rüyasında göbeğinden çıkıp bütün dünyayı saran bir ağacın yükseldiğini görür. Bu ağaç Osmanlı Devleti'nin dünya hâkimiyetinin sembolü olmuştur (Eliade, 2003: 287).

7. Sonuç

Hayat ağacı insanlık tarihinin çeşitli dönemlerinde en fazla kullanılan simgesel bir tema olmuştur. Birbirleriyle ilişkisizmiş gibi görünen, dilleri, kültürleri, yaşadıkları coğrafyalar tamamen farklı olan birçok toplumun ortak paydası hayat ağacı olmuştur. Günümüz modern dünyasında ise artık ağaç dini anlamından uzaklaşarak maddi varlığıyla dikkat çekmeye başlamıştır.

Hayat ağacı çeşitli sanat alanlarında çok sık kullanılan bir motiftir. Özellikle mimari, el sanatları, edebiyat vb. birçok sanat dalında yaygın bir şekilde işlenmiştir. Hayat ağacı günümüzde de günlük hayatta, edebiyatta, sanatta ve birçok alanda dünya kültürlerinin en çok sevdiği ve kullandığı sembol olmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ateş M (2000). *Mitolojiler ve Semboller Ana Tanrı ve Doğurganlık Sembolleri*, İstanbul.
- Belli O (1982). “Urartularda Hayat Ağacı İnancı”, *Anadolu Araştırmaları*, sayı VIII, İstanbul.
- Çoruhlu Y (2002). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul.
- Eliade M (1991). *Kutsal ve Din Dışı*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara.
- Eliade M (2003). *Dinler Tarihine Giriş*, (Çev. Lale Arslan), İstanbul.



- Eliade M (2006). *Şamanizm*, (Çev. İsmet Birkan), Ankara.
- Erbek G (1986). “Dokuma, İşleme ve Örgülerdeki Koç Boynuzu Örgesi” *Antika Dergisi*, Sayı: 10, İstanbul.
- Erbek G (1986). “Hayat Ağacı Motifi I” *Antika Dergisi*, Sayı: 15, İstanbul.
- Erbek G (1986). “Hayat Ağacı Motifi II” *Antika Dergisi*, Sayı: 16, İstanbul.
- Ergun P (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara.
- Er-Razi F (1999). *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb*, (çev. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru), c.13, Ankara.
- Ersoy N (2007). *Semboller ve Yorumları*, İstanbul.
- Esin E (1976). “Ötüken Yıış (Türk Sanatında Ağaçlı Dağ Hakkında Notlar)”, *Atsız Armağanı*, İstanbul.
- Hançerlioğlu O (2000). *Dünya İnançları Sözlüğü*, İstanbul.
- İnan A (1987). “Türk Folklorunda Simurg ve Geruda” *Makaleler ve İncelemeler I*, Ankara.
- Ögel B (1993). *Türk Mitolojisi I*, Ankara.
- Ögel B (1995). *Türk Mitolojisi II*, İstanbul.
- Öney G (1968). “Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi”, *Bellekten*, c. XXXII, sayı 125–128, Ankara.
- Öney G (1968). “Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında”, *Vakıflar Dergisi*, sayı VII, İstanbul.
- Öztürk Ateş Ş (2012). *Yakındoğu Demirçığ Uygarlıklarında Hayat Ağacı İnanç*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Sarıkcıoğlu E (2002). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta.
- Tanyu H (1988). “Ağaç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul.
- Türe A (2004). *Takılar ve Sus Taşlarında Sembollerin Dili*, GOLDAŞ Kültür Yayınları - 3.
- Yılmaz D (2012). *Protohistorik Dönemde Anadolu’da Hayat Ağacı Motifi*, III. *Uluslararası Arkeoloji Sempozyumu*, Antalya.



Field : Turkish Language, Literature

Type : Review Article

Recieved:18.11.2015 - *Accepted*:15.12.2015

Eski Anadolu Türkçesine Ait Bir Tıp Metni: *Kitāb-ı Keḥḥāl-nāme-i Nūrū'l- 'Uyūn**

Zahide PARLAR

Okt. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Bölüm Başkanlığı, Bartın, TÜRKİYE

E-posta: okunzahide@yahoo.com

Öz

Bu çalışmada, yazarı ve istinsah tarihi belli olmayan, dil özellikleri incelendiğinde Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olduğu tespit edilen *Kitāb-ı Keḥḥāl-Nāme-i Nūrū'l- 'Uyūn* adlı tıp yazması çeşitli yönleriyle tanıtılacaktır. Sekiz makalâtтан oluşan eser göz hastalıkları üzerine kapsamlı bir eser oluşturma gayesiyle farklı tıp kitaplarından derlenerek hazırlanmıştır. Eserin ilk iki makalâtında sağlığı korumanın yolları, insanın yaratılışı, gebelik ve doğum süreci, kafatasının anatomisi, baş ağrılarının teşhis ve tedavisinden bahsedilmiştir; diğer altı bölümünde göz ile ilgili hastalıkların sebepleri, teşhisi ve tedavisinde kullanılacak ilaçlar terkipleri ile birlikte anlatılmıştır. Eserin içerdiği pek çok anatomi, botanik, eczacılık vb. teriminden dolayı Türk dili ve kültürü yanında tıp ve bilim tarihi gibi farklı bilim dalları için de dikkate değer bir eserdir. Teşhis ve tedavilerde kullanılan Türkçe terimler ise Türkçenin hem terim karşılımadaki gücünü hem de bilim dili olma yolundaki adımlarını göstermesi bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *Kitāb-ı Keḥḥāl-nāme-i Nūrū'l- 'Uyūn*, Eski Anadolu Türkçesi, tıp yazmaları, tıp tarihi, kehhāl-nāme, göz hastalıkları ve tedavileri, tıp terimleri

* Bu makale, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Ana Bilim Dalında hazırlanan *Kitāb-ı Keḥḥāl-Nāme-i Nūrū'l- 'Uyūn (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)* başlıklı doktora tezinden kısaltılarak hazırlanmıştır.



**The Medicine Text of Old Anatolian Turkish:
*Kitāb-ı Keḥḥāl-nāme-i Nūri'l- Uyūn***

Zahide PARLAR

Lect., Phd., Bartın University, Faculty of Literature, Bartın, TURKEY

E-posta: okunzahide@yahoo.com

Abstract

In this study, it is aimed to introduce the medicine manuscript titled *Kitāb-ı Keḥḥāl-Nāme-i Nūri'l-Uyūn*, whose author and copy date aren't known but when its language properties investigated it is understood that its date backs to the period of Old Anatolian Turkish. What seems clear, the manuscript consisted of eight sections prepared by compiling from different medicine books to create a comprehensive work about eye diseases. In the first two sections of the work, it is seen that the manuscript mentions the ways of protecting health, creation of men, pregnancy and birth process, the anatomy of skull, diagnosis and treatment of headache. In the other six sections, the causes, the diagnosis and the drugs used for its curation of the illness about eyes are explained with their composition. Because of numerous terms of anatomy, botany and pharmacy used in this work, we can say that it is important for not only Turkish language and culture but also various disciplines such as medicine and the history of science. As for the Turkish terms used for diagnosis and treatments, they are very important in terms of indicating both efficiency of Turkish to meet terms and its steps in the path to becoming scientific language.

Keywords: *Kitāb-ı Keḥḥāl-nāme-i Nūri'l- Uyūn*, The Old Anatolian Turkish, medicine manuscript, history of medicine, keḥḥāl-nāme, eye diseases and their treatments



1. Giriş

Son yıllara kadar Eski Anadolu Türkçesi üzerine yapılan çalışmaların çoğunu edebî eserler teşkil etmektedir; fakat son dönemlerde özellikle tıp eserlerini konu alan çalışmalar, bu dönem Türkçesinin bir edebî dil olması yanında bir bilim dili mahiyetinde olduğunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu döneme ait farklı tarzda ve özellikle bilimsel konulardaki eserler üzerine yapılacak çalışmalar, Türkçenin bilim dili olma yolundaki adımlarını ve hatta bilim dili olma hususundaki yerini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu makalede ele alınan Eski Anadolu Türkçesi dönemi tıp yazması da ait olduğu dönemin dil özellikleri ile tıp metinlerindeki söz varlığını yansıtmaktadır. Bunun yanında hastalıklar ve bunların tedavilerine yer verilirken kullanılan pek çok anatomi, botanik, eczacılık, kelimeleri ile hastalık ve ilaç adları ile ilaçların yapımında kullanılan farklı madde adlarından dolayı Türk dili ve kültürü yanında tıp ve bilim tarihi, botanik, zooloji, kimya vb. alanlarda çalışan araştırmacılar için de önem arz etmektedir.

2. Yazmanın Tavsifi

Katalog kaydında adı *Kitāb-ı Keḥḥāl-nāme-i Nūrü'l-'Uyūn* olarak geçen eser, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri-Tıp Bölümünde 254 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Dış boyutları 190x115, iç boyutları 120x60 mm'dir. Eser; şirazeli, şemseli, miklepli ve tam meşin kaplıdır. 204 varak olan eserde varaklar 15 satır ve 1 sütundan oluşmuştur. Sadece ilk varak 13, son varak 17 satırdır. Eser, harekesiz nesih ile yazılmıştır. Katalog kaydında yazar adı olarak Mahmûd Şirvânî geçmesine rağmen tek nüshası tespit edilen eserin hiçbir yerinde eser ve müellif adı açık olarak yer almamaktadır. Ali Haydar Bayat ve Necdet Okumuş (BAYAT & OKUMUŞ, 2004, s. 47) da, bu eserin Muhammed bin Mahmûd Şirvânî'ye ait olmadığını ve göz hastalıklarıyla ilgili farklı kitaplardan derlendiğini ifade etmişlerdir. Müellifi ve müstensihi belli olmayan eserde mukaddime kısmı bulunmamakta ve eser doğrudan birinci makalâtla başlamaktadır. Eserin 105b sayfasında ayak olarak *rüşnâi çekeler fâ'ide* ifadesi verilmesine rağmen sonraki sayfa *yirmi dördüncü* kelimesi ile başlamaktadır. Böylece yirmi ikinci ve yirmi üçüncü bapların yer aldığı 106a-107b sayfalarının eserde mevcut olmadığı tespit edilmiştir. Eser, çeşitli hastalıklar ve bunların tedavileri hakkındaki bilgileri ihtiva eden 8 makalâtтан ve her makalât da kendi içinde farklı sayılardaki baplardan oluşmaktadır. Eserin 3. ve 4. makalâtı Hacı Veli Bişkin (BİŞKİN, 2010) tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılan *Vasiyyetnâme-i Keḥḥālîn* ve 4. makalâtı ise Zeynep Akkiraz Ayhan (AKKİRAZ AYHAN, 2011) tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan *Kitābu Emrāzi'l-'Ayn* adlı eserle benzerlik göstermektedir. Eserler arasında makalât ve baplar ile ilaç terkiplerinin sıralanması bakımından ise farklılıklar söz konusudur. İlgili makalâtlar muhtemelen ana kaynak olarak kullanılan aynı eserden tercüme edilerek yazarlar tarafından esere dâhil edilmiştir.

Eserde kırmızı ve siyah mürekkep kullanılmıştır. Kırmızı mürekkep; makalât, baplar ve alt başlıkları belirtmek yanında bu bölümlerde geçen hekim adları, ilaç adları, ilaçlarda kullanılan bitki, hayvan veya kimyasal madde adları için kullanılmıştır. Ayrıca, vurgulanmak istenen ve *dahi, amma, eger* gibi işlev sözcükleri (edat, bağlaç) de kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. İşlev sözcüklerinin birçok yerde kırmızı mürekkeple işaretlenmiş olması bunlardan sonra gelen ifadeleri vurgulamak ve önce gelenlerle ilişkilerini göstermek içindir (YAYLAGÜL, 2010, s. 25). Metnin diğer kısımları ise siyah mürekkeple yazılmıştır.



Eserde yararlanılan kaynaklara atıfta bulunulması eserin bilimsel bir bakış açısıyla yazıldığına delil teşkil etmektedir. Yararlanılan eserler yazmanın çeşitli yerlerinde eser veya yazar adı verilerek ya da belirsiz bir şekilde dile getirilmiştir. Bu eserlere gönderme yapmanın asıl nedeni bize göre söylenen reçetelerin doğruluğunu pekiştirmek, okuyucuyu ilacın etkili olduğuna inandırabilmektir. Müellif, şu tabip ve eserlere atıfta bulunmuştur:

Dahı Cālinūs (5) eydür: “Her kimseniñ mādde dimāğdan gözine inse, eger bedende (6) imtilāsı olmasa, hammāma girmek fā’ide eyler; veli şol (7) kimseler kim imtilāsı ola, şarāb ve hammām muhātaradur. [128a/04]

Bir nev (12) dahı, yigirmi yıllık beyāzi giderür; nitekim Ebū Yahyā-yı Şimāşī (13) eydür: “Bu kehl nüshası Berhūr atlu kişiden dört yüz (14) altuna şatun aldum, tecribe itdüğünü gördüğümden şöñradur. [154a/12]

Ammā üstād Ahmed-i Ferruh -rahmetu’l- (9) lāhi ‘aleyh- kendü kitābında şöyle demişdür kim “Şu tabaka-yı (10) inebiyeyle tabaka-yı ‘ankebutiyyeniñ ortasında olur yāhūd (11) karniyyeyle inebiyeniñ ortasında olur ya ‘aşab-ı mücevvefe (12) içinde olur. [169b/08]

‘Ali bin ‘Isā-yı kehhāl kendü kitābında eydür: “İbnü’l-ḥaşābe (9) şarnāk’azım ‘arız oldı, kavm-i kabilesi rāzī (10) olmadılar kim yaralar, çıkaralar, ben aña müddetle zurūr-ı ağber (11) ve zurūr-ı aşferle dahı işbu tılalar ile tımār itdüm.” dir. [96a/08]

Fūlus eydür: (8) “Edviyenüñ yigreki oldur kim evvel cerāhati açā, andan şöñra (9) fā’idesini zāhir ola; eger ḥalüzünı, mür, şabrla qarışdurup (10) ol mevz’e tılā itseler ‘acāyib fā’ide eyleye.” Ve Hāce (11) Ebū ‘Alī bin Sīnā Kānūn’da eydür: “Müfred ḥalüzün döğüp (12) ğarabenüñ içine komak kifāyet eyler.” dir, yaş sezāb şuyını (13) yāhūd ekşi enār şuyını ğarabeye tamzuralar be-ğāyet fā’ide (14) eyler. [111b/07]

Dahı İbn Baytār Müfredātında (14) eytmış: “Tecribe eyledüm; beyān dibin yumşak döğeler, ğubār olunca (15) göze çekeler, rakık zafrayı gidere, mücerrebdür. [133b/13]

Ayrıca bazı tedavilerdeki farklı uygulamalar ile organ isimlendirmelerindeki farklılıklara ba’zı tabibler, ba’zı nüshalarda, ba’zısı kehhāller, ba’zı mütekkaddimler, ba’zılar ifadeleriyle dikkat çekilmiştir:

Şıfat-ı (15) sefūd kim burna tamzuralar, çörek oti, nuşadır ve tirbíd, [37a] (1) her birinden birer dirhem, ba’zı nüshalarda tirbíd yerine büre eylemişler. 36b/14

Bu tabaka tabaka-yı şulbiyye dirler, tabaka-yı [56b] (1) şafıka dahı dirler, ba’zıları bunu tabakadan şaymazlar, ğışā (2) dirler. 56a/15

3. Dil ve Üslup Özellikleri

Üzerinde çalışılan eserin katalog kaydında 841/1437 tarihi yer almaktadır; fakat eserde hangi tarihte yazıldığını belirten bir kayıt yoktur. Dil özellikleri dikkate alındığında eserin Eski Anadolu Türkçesine ait olduğu görülmektedir. Eserin dili diğer dönem eserlerinden çok farklı özelliklere sahip değildir. Bu sebeple yazım ve dil bilgisi özellikleri hususundan ziyade dönemin tıp eserlerini daha iyi kavramaya yardımcı olması açısından eserin üslup özellikleri üzerinde durulması tercih edilmiştir. Bu döneme ait tıp kitaplarında belirli kalıplar kullanılarak oluşturulan bir anlatım söz konusudur. *Kitāb-ı Kehhāl-nāme-i Nürü’l-‘Uyūn*, nesir diliyle yazılmış olup dil ve üslup özellikleri bakımından dönemin tıp kitaplarıyla benzer özellikler göstermektedir. Eserin söz varlığı -tıbbî terimler dışında- anlaşılırdır. Tıp



yazmalarında yer alan günlük dildeki sözcüklerin birçoğu farklı anlamları karşılamak üzere birer tıp terimi olarak kullanılmışlardır. Bu sözcüklerin tespit edilip anlamlandırılması hususu oldukça meşakkatli olabilmektedir. Dönemin tıp anlayışı çerçevesinde metnin üslup özellikleri incelendiğinde, üslup bakımından bütünlük sağlayan ve anlatımda paralellikler kuran kalıp ifadeler, cümle bağlayıcıları, yüklem görevindeki sözler dikkat çekmektedir. Metnin genelinde kullanılan kalıp ifadeler sayesinde konular birbiriyle bağlantılı olarak verilmiş, anlatımda bir bütünlük sağlanmıştır. Kompozisyon bütünlüğünün kurulmasını sağlayan kalıplar hem bilginin kolay öğrenilmesini hem kolay ezberlenmesini sağladığı gibi; anlatımın da sınırlarını çizmiştir. Bu bir yönüyle tıp kitaplarını tek düze anlatıma sürüklese de öğrenmeyi kolaylaştırdığından tercih edilmiştir (GÜMÜŞATAM, 2009, s. 1381).

Eski Anadolu Türkçesi döneminin gerek tercüme gerekse telif tıp eserlerinde tedavi için ihtiyaç duyulacak tıbbî malzemeler ve ilaçlar, ilaçların yapımında izlenen uygulamalar sırasıyla anlatılmaktadır. Genellikle ilaçlar bitkilerden; tohumlar, yaprak, kök ve meyveler bazen de hayvansal maddelerden, kimyasallardan yapılmaktaydı. İlaçlar genellikle bu maddelerin kaynatılması, kurutulup toz hâline getirilmesi, sıkılıp suyunun çıkarılması vb. yollarla elde edilmekteydi. Genel olarak Eski Anadolu Türkçesi tıp eserlerinde olduğu gibi çalışılan eserde de, devrin edebî eserleriyle kıyaslama yapıldığında hastalık tedavisi için önerilen reçetelerin yalın olduğu ve ilaç yapımlarının sade nesir diliyle aktarıldığı görülür:

Şıfat-ı şiyâf-ı (7) mücerreb kim göze inen şuyı zâ'il eyler; şafrâ ödini alalar, esküre (8) içinde koyalar, bir dirhem kâsnî bir perde beze bağlayalar, el urup (9) siñürce içinde şol-kadar ezeler kim hemvâr ola, ba'dehu bir (10) dirhem balasân yağın qarışdurup kurudup şiyâflar eyleyüp (11) göze çekeler; şunuñ ibtidâsına intişâr-ı beyâza fâ'ide eyleye. 176a/06

Nev'-i (14) dıger: Dâr-ı fülful döğüp nım-küft eyleyeler, keçinüñ bağrını (15) alup, şerhâ eyleyüp ocağa birağalar, köpüklenüp şulandığı [189a] (1) vaktın dâr-ı fülful üzerine ekeler, çıkaralar, kuruda, yumşak döğüp (2) göze çekeler ve hem sürme-yi rüşinâi ve şiyâf-ı merâret (3) çekeler ve hem gâyet fâ'ide eyleye. 188b/13

Konusu dolayısıyla metinde genellikle öğretici bir anlatım tekniği kullanılmıştır. Mukayeseli anlatım tekniğine ise daha çok bitki ve ilaçların fayda veya zararı yanında diğer olumlu/olumsuz özellikleri verilirken başvurulmuş olup bunun için *ve eger, eger, meger, dañı, ve dañı, ammâ, amma eger* gibi cümle bağlayıcıları kullanılmıştır:

Eger tütüyâyı zeytün yaprağı şuyıyla (7) ya mersin yaprağı şuyıyla perverde eylelerse gâyet (8) fâ'ide eyleye. Ammâ eger üçüncü nev'ini bağlamak yumşak (9) rifâde eyleyeler, göz andan uzunca rifâdenüñ üzerine kurşundan (10) tahta eyleyeler. [165a/06]

Eger zıdd-ı mizâc şovuk (6) olacak olursa anuñ edviyeleri müşk ve māmîrân (7) ve egir ve fülful ve buña beñzer nesnelerdür. Ve eger zıdd-ı mizâc (8) ter olursa anuñ edviyeleri süd ve bādām yağı ve yumurda (9) ağı ve bezr-i kuñunâ lu'âb ve buña beñzer nesnelerdür. Ve dañı (10) māddeyi gözden kim istifrâğ itdüreler, yedi vech üzerine (11) iderler. [61a/05]

Hikâye edici anlatım ise sadece bir yerde bir olayın nakledilmesi sırasında kullanılmıştır:

Nitekim H'âce Ebü 'Alî İbn Sînâ eydür -rahmetu'llâhi (9) 'aleyh-: "Ben bir 'aql mu'teber kişi gördüm-kim anuñ gözine (10) şu inmege âğâz eyledi, işbu tarike kendüye mu'alece (11) eyledi; ya'nî istifrâğ eylemekle, ta'âm az yimekle, balğam (12) arturur gızâlardan ihtirâz itmekle, kaliller yiyüp muhallil (13) sürmeler müneşşef edviyeler isti'mâl eylemekle, şuyı



gözine (14) inmekden men' eyleyüp zā'il eyledi, görmekliğün nūri (15) yine kararına geldi. [174b/08]

Metinde yer alan dualar, kalıp sözler, ayet ve hadisler İslami bir çevrede yazıldığını göstermektedir: *El- 'āqilu tabīb nefsihi.* (Akıllı kimse kendinin tabibidir.) [10a/13], *Enne ahira'd-devā'i el-keyyu.* (Tedavilerin en sonuncusu dağlanmaktır.) [39a/02], *İnneke 'alā külli şey'in kadır.* (Al-i İmran (3) , 26. âyeti) (Sen her şeye kadirsin.) *Makalât ve bapların bitişlerinde va'llahü'l-a'lem* (Allah bilir.), ve *'s-selām* (İşte o kadar, son söz budur.), ve *llāhu a'lem bi's-şavāb* (Doğrusunu Allah bilir.) gibi Arapça kalıp ifadeler kullanılmıştır.

4. Konusu

Sekiz makalâtтан oluşan eserde yukarıda ifade edildiği gibi her makalât kendi içinde farklı sayıda baplara ayrılmıştır. Metinde kullanılan makalât başlıkları ve bu makalâtlarda yer alan baplar ile baplarda anlatılan konular kısaca şu şekildedir:

Maqālât-ı evvel: 8 bap olan bu ilk makalâтта ilaçlar özellikleri ve etken maddelerinin bulunduğu bitkiler ile anlatıldıktan sonra kafatasının anatomisi ve sağlığı korumanın yolları anlatılır. İkinci bapta hastalığın ve sağlığın tanımı ile hastalık belirtilerinin doğru şekilde tespitini yapmak için bilinmesi gerekenler üzerinde durulur. Üçüncü bapta sağlığı korumak için yenmesi gereken yemeklerden ve dikkat edilmesi gereken hususlardan bahsedilir. Üçüncü bapta İbni Sina'dan bir şiir alıntısı da söz konusudur. Dördüncü bapta insanın yaratılışı, anne karnındaki oluşumu ve beslenmesi anlatılır. Bu bapta ikiz bebeklerin oluşumu ve çocuğun cinsiyetini tespit üzere verilen bilgiler açısından önem arz etmektedir. Bu bölümde anlatılan bilgiler Kur'an-ı Kerim'den çeşitli ayetlerle desteklenmiştir. Beşinci bapta doğum sürecinde aylara göre çocuğun sureti ve hareketinin nasıl olacağı anlatılır. Altıncı bapta insanın kemikleri ve anatomisi, yedinci bapta ise beynin anatomisi ve kemiklerinden bahsedilir. Kemiklerin şekillerini temsil etmek üzere her biri için Arap alfabesindeki harfler kullanılmıştır. Sekizinci bapta ise kafatasının bölümleri ile zarları ele alınır; bunların çok iyi bilinmesi gerektiğine ve tedaviye öyle başlanmasına dikkat çekilir.

İkinci maqālât: Çeşitli baş ağrılarının sebebini, belirtilerini ve ilaçlarını anlatan 21 bapтан oluşur. İlk bapta sıcaktan olan baş ağrılarının sebebi ve belirtileri anlatılırken diğer baplarda farklı şekillerdeki baş ağrılarının sebepleri, belirtileri ve ilaçlarından bahsedilir. Bu bapların konusu şu şekildedir: İkinci bap safradan, üçüncü bap sıcak kandan, dördüncü soğuktan, beşinci balgamdan, altıncı sevdadan, yedinci yoğun yellerden, sekizinci kuruluktan, dokuzuncu mide ağzının zayıflığından, onuncu beyindeki hissin kuvvetinden, on birinci uykudan sonra olan, on ikinci cinsel ilişkiden sonra olan, on üçüncü kokulardan ve buharlardan olan, on dördüncü dışarıdaki rüzgârlardan olan, on beşinci yara ve irinden kaynaklanan, on altıncı kafatasının içinde ortaya çıkan, on yedinci sersemlikten olan, on sekizinci sancıyla olan, on dokuzuncu süreklilik arz eden, yirminci humma hastalığından olan, yirmi birinci bap ise *şakıka* denilen yarım baş ağrısının sebepleri, belirtileri ve ilaçları. Tüm bapların arkasından ilaçlarda kullanılan malzemeler, yapıları ve uygulamaları anlatılır. Beşinci bapta ameliyat için kullanılacak dağlama aletinin resmi verilmiştir:

Üçüncü maqālât: 10 bapтан oluşan bu makalâтта gözü tedavi edecek hekimlerin bilmesi gereken hususlar anlatılır. İlk bapta gözün anatomik özellikleri, gözde yer alan tabakalar ve bunların özellikleri ve faydaları üzerinde durulur. İkinci bapta gözü kaplayan zarlar, sinirler, tabakalar, kaslar ve damarlar hakkında bilgi verilir. Üçüncü bapta ise gözün mizacına ait



özelliklerinden olan sıcak ve nemliliğine ilişkin olarak bilinmesi gereken bilgiler verilir. Dördüncü bapta göz hastalıkları dört ana başlık altında anlatılır. Beşinci bapta ise bu hastalıkların sebepleri yedi başlık olarak verilir. Altıncı bapta, önceki bapta verilen yedi göz hastalığının tedavisinde kullanılabilecek yedi ilaç ve bunların etkileri anlatılır. Yedinci bapta ise daha önceki baplarda dile getirilen müfret ilaçlarda kullanılacak bitkiler alfabetik olarak ele alınır ve bu bitkilerin mizaç özellikleri ile etkileri verilir. Sekizinci bapta da bu bitkilerin özelliklerini bilmenin önemi yanında bunların hangi hastalıkta nasıl kullanılması gerektiği anlatılır. Dokuzuncu bapta tedavi için gözün içine konulacak bu bitkilerin nasıl uygulanması gerektiğinden bahsedilir. Onuncu bapta gözü rüzgâr, toz, sıcak vb.den korumanın yolları anlatılır.

Dördüncü makâlât: 32 baptan oluşan bu bölümde gözün kapağında ve köşesinde ortaya çıkan hastalıkların sebebi ve ilacı ele alınır. Bu hastalıkların sayısı 32 olduğu için bapların sayısı da buna göre belirlenmiştir. Bunlardan 10 tanesinin gözün kapağında geri kalanların ise göz, kaş ve başla ortak olarak teşekkül ettiği ifade edilir. Baplarda sırasıyla şu hastalıklar sebepleri, belirtileri ve ilaçlarıyla birlikte anlatılır: perde, tahaccür, iltişâk, şetre, şa'îre, şî'rü'z-zâide, gözdeki kıl dönmesi, verdinc, sulak, şarnâk, cereb, hakke, cüssâ, galîz, dümmel, terşe, kümne, şülül, şerâ, gille, saqfa, intifâh, selef, teekkül, istirhâ, mevtü'd-dem ve'l-hazrî, kirpik diplerinde olan kamal, kamkânve kardân hastalıkları, intişârü'l-hüdüb, kirpiklerin ağrması ve kaş dökülmesi, garabe, guded, seyalân.

Beşinci makâlât: 13 baptan oluşan bu makâlâtta gözün mültehime tabakasında meydana gelen 13 hastalık anlatılır. İlk bapta çeşitli göz ağrıların sebebi, belirtileri ve tedavisi sonraki baplarda da sırasıyla şu hastalıkların sebebi, belirtileri ve tedavisinden bahsedilir: tarfe, zafra, intifâh, cüssâ, huqne, sebel, vadk, dem'a, dübeyle, tûşe, lahmü'z-zâid, teferruku'l-ittisâl.

Altıncı makâlât: 10 baptan oluşan bu bölümde gözün karniyye tabakasında meydana gelen hastalıkların sebebi, belirtileri ve tedavisinden bahsedilir. Bu 10 hastalık sırasıyla şunlardır: qarha ve dübeyle, karniyyede meydana gelen beşereler, karniyyeye düşen ak, karniyyenin renginin değişmesi, karniyyenin nemliliği, kuruluşu, kümne, hastalığı, nütuvv, sarañan, teferruku'l-ittisâl.

Yedinci makâlât: 5 baptan oluşan bu makâlâtın ilk babında gözün inebiyeye tabakasında meydana gelen ittisâ' hastalığından sonra sırasıyla diğer baplarda şu konular anlatılır: zîk, nütuvv, teferruku'l-ittisâl, göze su inmesi.

Sekizinci makâlât: 11 bap olan bu makâlâtta gözün duyularla anlaşılabilen hastalıklarının sebepleri ve tedavisi anlatılır. İlk bapta gözün bir tabakası olan ruṭubet-i beyzıyyede, ikinci bapta ruṭubet-i celıdiyyeyle 'ankebutıyyeyede, üçüncü üḥ-ı bāşırada meydana gelen hastalıklar anlatılır. Dördüncü bapta gece körlüğünün, beşinci bapta ise gündüz körlüğünün sebebi, belirtileri ve tedavisi ele alınır. Altıncı bapta kar ve soğuktan dolayı rahatsızlanan gözün tedavisinden bahsedilir. Yedinci bapta ruṭubet-i zücâciyyedeki, sekizinci bapta 'aşab-ı mücevvefte meydana gelen hastalıklar anlatılır. Onuncu bap göz nurunun zayıflığından, son bap ise çeşitli göz ağrıları ve hastalıklarına fayda eden ilaçlardan bahseder.

5. Söz Varlığı

Eski Anadolu Türkçesinin tıp anlayışının günümüz tıbbından farklı şekilde gelişmesi sayesinde, Eski Anadolu Türkçesi tıp eserleri yazıldıkları dönemin beslenme kültürü, insanların çevresindeki hayvanlar ve bitkilere verdiği adlar, ölçü ve tartı terimleri hakkında



geniş bir yelpazeyi içine alacak zengin söz varlığına sahiptir. Bitkiler ve hayvansal maddelerden istifade edilerek ilaç yapımını anlatan klasik tıp eserlerinde, eczacılıkla ilgili bulgulara ulaşılabılır. Bu noktada dönemin tıp eserlerinde tıp ve eczacılık bilgilerinin iç içe olduğunu vurgulamak gerekir. Öte yandan eski eczacılık geleneği ve bu bilim dalıyla ilişkili olan botanik, zooloji gibi bilim dallarının etkileşimi de söz konusudur. Tıp yazmalarının söz varlığı açısından diğer bir belirgin özelliği ise günlük dildeki sözcüklerin birçoğunun birer tıp terimi olarak farklı bir anlamla kullanılmasıdır. Bu husus dikkate alınarak *Kitāb-ı Keḥḥāl-nāme-i Nūrū'l-'Uyūn*, söz varlığı açısından değerlendirilecek olursa şunlar söylenebilir: Metinde yaklaşık 4500 madde başı yer almaktadır. Bunlardan yaklaşık 2550'si Türkçe, 1511'i Arapça, 408'i Farsça ve 31'i Yunancadır. Arapça kelimelerden 26'sı, Farsça kelimelerden 12'si Türkçe ek almıştır. Tıp metinlerinin ihtisas eseri olması dolayısıyla daha çok hekimlere yönelik yazıldığı dikkate alındığında, terimler dışında bu metinlerin dil olarak hiç de ağır olmadıkları hatta sade ve anlaşılır bir dille kaleme alındıkları dahi söylenebilir. Madde başlarına bakıldığında da bu durum yüzdelik oranlar açısından da şu şekildedir: Türkçe kelimeler %51, Arapça kelimeler %30, Farsça kelimeler %8 ve Yunanca kelimeler ise %1'lik oranda yer almaktadır. Eserlerdeki alıntı sözcük kullanımıyla ilgili unutulmaması gereken önemli bir nokta da şudur ki hekimler Arapça, Farsça, zaman zaman da Yunanca kökenli sözcükler kullansalar da aynı eser içerisinde bu sözcüklerin açıklamasını vererek eserlerini anlaşılır hâle getirmeyi amaçlamışlardır.

Kitāb-ı Keḥḥāl-nāme-i Nūrū'l-'Uyūn, özellikle tıp terimleri açısından da önemli bir kaynaktır. Metinde Türkçe, Arapça, Farsça ve Yunanca tıp terimleri kullanılmış; bazı terimler için geçtikleri yerde Türkçe veya başka dilden karşılığı hemen verilmiştir. Aynı kelime metin içerisinde farklı yerlerde Arapça, Farsça ve Yunanca karşılıklarıyla geçmiştir. Hekimlerin bitkilerin farklı dillerdeki adlarını aynı eserde kullanması ve hatta aynı satırda diğer dillerdeki adını vermesi bitkiyi belirginleştirme düşüncesinden kaynaklanıyor olmalıdır. Hekimler bu eserleri okuyacak, bunlardan faydalanacak kişilerin bitkinin bir dildeki adını bilemeyeceği düşüncesinden hareketle farklı dillerdeki adlarını da vermiş olmalıdır (DOĞAN, 2010, s. 323). Ayrıca eserin farklı kaynaklardan derlenerek hazırlanması bu durumda etkili olmuştur. Böylece eserlerin dili üzerine yapılan çalışmalarda bu kelime ve terimlerin karşılıklarının verilmesi kolaylaşmıştır.

Cereb şol gıcikdür kim gözüñ қаpağında (2) 'arız olur, dört nev'dür. Biri Yūnān dilince raḫūḫus (3) dirler; ya 'nı irilik dimek olur. İkinci nev' cereb-i taraḫūḫıs (4) dirler, gāyet қаtı irilik dimek olur. Üçüncü nev' cerebe (5) sūkūsıs dirler, incir қаbuğı gibi yarılmaқdur. [96b/01]

(3) Šūlül kim 'arız olur gözüñ қаpağında iki nev'dür; ma'rūf (4) 'Acem dilince қundume dirler, Türk dilince sigil dirler. [104a/03]

Sa'fa bir 'illetdür kim kirpük diplerine (3) vāki' olur. 'Alāmet kirpük diblerinden kepek gibi nesne (4) ḫāşıl olmaқdur, Türk dilince қонақ dirler. [105b/02]

Üçüncü māddesi bu iki nev'den daḫı galiz olup (12) çok olursa қarāda dirler, anuñ ayakları görünür; Türük (13) dilince kırқ ayaklu dirler. [107a/11]

Genel sağlıkla ilgili terimler köken olarak büyük oranda Arapçaya dayanır. Arapça terimlerden birkaçı şunlardır:



Evvelki (11) bāb tabaka-yı 'inebiyyeye 'arız olan ittisā' bildürür. (12) İkinci bāb 'inebiyyenüñ şukbesi tar olduğunu bildürür; ol 'illete zik dirler. (13) Üçüncü bāb 'inebiyyeye 'arız olan nütuvv 'illetini bildürür. [160a/10]

Eserde geçen terimlerin bir bölümü, günümüz yazı dilinde yaşamasa da Anadolu ağızları içinde varlığını devam ettirmeyi başarmıştır. Aslında bugün de halk ağzında bu gibi terimlerin yaşamını sürdürmesi eserin devrin halk ağzından kopuk olmadığına da bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. *Gici 72b/01, 84a/11, degmesi 145a/09, 200b/05, 201b/08, ağulu 177a/02, dükeli 11b/01, 16a/12, 17b/15, depren- 95b/09, 174a/13, kiçi 59a/05, 107a/08, süñük 17b/08, 17b/08, 14a/10, yavuz 3a/10* gibi kelimeler buna örnek teşkil etmektedir.

6. Değerlendirme ve Sonuç

Yukarıda yazarı ve istinsah tarihi belli olmayan, dil özellikleri incelendiğinde Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olduğu tespit edilen *Kitāb-ı Kehhāl-Nāme-i Nürü'l- 'Uyün* adlı tıp yazması çeşitli yönleriyle tanıtılmaya çalışılmıştır. 204 varak olan eserde varaklar, 15 satır ve 1 sütundan oluşmuş ve harekesiz nesih ile yazılmıştır. Eser, çeşitli hastalıklar ve bunların tedavileri hakkındaki bilgileri ihtiva eden 8 makalâtтан ve her makalât da kendi içinde farklı sayılardaki baplardan oluşmaktadır. Mukaddime kısmı bulunmayan eser, doğrudan birinci makalâtla başlamaktadır. Eserin ana konusu göz hastalıklarının sebebi, teşhisi ve tedavisidir. İlk iki makalât aslında kitabın geri kalan altı makalâtında ele alınacak olan ana konu için bir hazırlık mahiyetindedir. Bu bakımdan öncelikle bilinmesi gereken belli başlı ilaçlar ve etken maddeleri hakkında bilgi verilmiş, sağlığın öneminden bahsedilmiş ve insanın anatomisi ele alınmıştır. Daha sonra hekimlerin göz ile ilgili bir tedaviye başlamadan önce kafatasının anatomisini bilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Göz hastalıklarına geçmeden önce ise baş ağrılarıyla benzer belirtilere sahip olması muhtemel olduğu için baş ağrıları sebepleri, teşhis ve tedavileri ile açıklanmıştır. Böylece göz hastalıklarının teşhis ve tedavilerinin en doğru şekilde yapılması için gerekli bilgiler verilmiştir.

Eser, dil ve yazım özellikleri açısından dönemin diğer eserlerinden çok büyük farklılıklar taşımamaktadır. Konusu dolayısıyla metinde genellikle öğretici bir anlatım tekniği kullanılmıştır. Mukayeseli anlatım tekniği bitki ve ilaçların fayda veya zararları ile olumlu/olumsuz özellikleri verilirken kullanılmıştır.

Eserde yararlanılan kaynaklara atıfta bulunulmuştur; bu sayede esere bilimsel bir nitelik kazandırılmakla beraber hastalıkların tedavisi için önerilen reçetelerin doğruluğunun ve etkisinin pekiştirilmesi sağlanmıştır. Eserde; üslup bakımından bütünlük sağlayan ve anlatımda paralellikler kuran kalıp ifadeler, cümle bağlayıcıları, yüklem görevindeki sözler dikkat çekmektedir. Metnin genelinde kullanılan kalıp ifadeler sayesinde konular birbiriyle bağlantılı olarak verilmiş, anlatımda bir bütünlük sağlanmıştır.

Eserin söz varlığı -tıbbî terimler dışında- anlaşılırdır. Tıp yazmalarının hemen hepsinde olduğu gibi bu eserde de günlük dildeki sözcükler, farklı anlamlarla birer tıp terimi olarak kullanılmışlardır. Metinde Türkçe, Arapça, Farsça ve Yunanca tıp terimleri kullanılmış; bazı terimlerin Arapça, Farsça ve Yunanca karşılıkları bir arada verilmiştir. Böylece teşhis ve tedavilerde yanlış anlaşılmalara önüne geçilmesi ve yabancı terimlerin Türkçeleştirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca bu durum, Türkçenin terim karşılama gücünü ve Türkçenin bilim dili olma yolundaki adımlarını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Genel sağlıkla ilgili terimler köken olarak büyük oranda Arapçaya dayanır. Eserde geçen terimlerden bir kısmı ise



günümüz yazı dilinde yaşamasa da Anadolu ağızları içinde varlığını devam ettirmeyi başarmıştır. Aslında bugün de halk ağzında bu gibi terimlerin yaşamını sürdürmesi eserin devrin halk ağzından kopuk olmadığına da bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Eser; dönemin beslenme kültürü, insanların çevresindeki hayvanlar ve bitkilere verdiği adlar, ölçü ve tartı terimleri gibi hakkında geniş bir yelpazeyi içine alacak zengin söz varlığına sahiptir. Bu bakımdan da bu eser; hastalıklar ve bunların tedavilerine yer verilirken kullanılan pek çok anatomi, botanik, eczacılık ve kimya terimlerinden dolayı Türk dili ve kültürü yanında tıp ve bilim tarihi, botanik, zooloji, kimya gibi alanlar için de dikkate değerdir.

KAYNAKÇA

Akkiraz ZA (2011). *Kitābu Emrāzi'l- 'Ayn (İnceleme-Metin-Dizin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

Argunşah M (1999). *Tuhfe-i Murâdî (İnceleme- Metin- Dizin)*, TDK Yayınları, Ankara.

Bayat AH, Okumuş N (2004). *Muhammed bin Mahmûd-ı Şîrvânî Mürşid (Göz Hastalıkları)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Bişkin HV (2010). *Vasiyyetnâme-i Kehhâlîn*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

Canpolat M, Önler Z (2007). *İshak Bin Murad Edviye-i Müfredede*, TDK Yayınları, Ankara.

Doğan Ş (2010). "Eski Oğuz Türkçesinde Tıp Dilinin Oluşumu ve Özellikleri", *Turkish Studies*, Volume 5/1 Winter.

Gümüştam G (2009). 15. Yüzyıl Tıp Kitaplarından Tertî-i Mu'âlece'nin Söz Varlığı, Dil ve Anlatım Özellikleri, *Turkish Studies*, Volume 4/8, Fall.

Kitâb-ı Kehhâl-nâme-i Nûru'l-Uyûn, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi-Tıp, No: 254.

Önler Z (1998). "XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinin Dili ve Söz Varlığı", *Kebikeç*, Ankara.

Türkmen S (2006). *Eski Anadolu Türkçesinde Tıp Terimleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Uzel İ, Suveren K (1988). "İlk Türkçe Tıp Yazmalarına Genel Bir Bakış", *Tıp Tarihi Araştırmaları*, s. 2, İstanbul.

Yaylagül Ö (2010). *Ebvâb-ı Şifâ*, KÖKSAV, Ankara: KÖKSAV Yayınları.



Field : Psychology, Physical Education

Type : Research Article

Recieved:16.10.2015 - *Accepted*:12.12.2015

Bartın ve Zonguldak İllerinde Görev Yapan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Atılganlık Düzeylerinin İncelenmesi

Murat KUL, Mehmet GEBEDEK

Bartın Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Bartın, TÜRKİYE

E-posta: muratkul61@gmail.com

Öz

Bu çalışmada, yazarı ve istinsah tarihi belli olmayan, dil özellikleri incelendiğinde Eski Anadolu Bu çalışmanın amacı, Bartın ve Zonguldak illerinde görev yapan beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin atılganlık düzeylerinin incelenmesidir. Araştırma grubu 27 kadın, 43 erkek toplam 70 ($X_{yaş}=30.12\pm5.36$) beden eğitimi öğretmeninden oluşmaktadır. Çalışmada demografik bilgi formunun yanında "Rathus Atılganlık Envanteri" veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma bulguları göstermektedir ki, Bartın ve Zonguldak illerindeki beden eğitimi öğretmenlerinin atılganlık düzeyleri puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farkın olup olmadığını ortaya koymak için yapılan bağımsız örneklem t testinde, Bartın ilindeki öğretmenlerin ortalaması ile Zonguldak ilindeki beden eğitimi öğretmenlerinin puan ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır [$T(158)= -0.668$ $p>0.05$]. Ayrıca Bartın ilindeki beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin, Zonguldak ilindeki beden eğitimi ve spor öğretmenlerine göre atılganlık düzeyleri puan ortalamalarına göre orta düzeyde fakat daha yüksek puan ortalamalarına sahip oldukları gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atılganlık, Beden Eğitimi Öğretmeni, Bartın, Zonguldak



Investigation of the Assertiveness Levels of Physical Education and Sport Teachers in Bartın and Zonguldak

Murat KUL, Mehmet GEBEDEK

Bartın University, Physical Education and Sport School, Bartın, TURKEY

Email: muratkul61@gmail.com

Abstract

The aim of this study was to investigate the assertiveness levels of physical education and sports teachers in Bartın and Zonguldak. The research group of 27 females, 43 males, 70 (X_{yaş}=30.12±5.36) consists of a physical education teacher. In this study, demographic information form and "Rathus Assertiveness Inventory" were used as data collection tool. The survey shows signs that, Bartın and Zonguldak physical education teachers assertiveness level the scores demonstrate, Bartın's physical education teachers with the average Zonguldak teacher's scores there was no significant difference [T(158)= -0.668; p>0.05]. In addition, physical education and sports teachers, according to physical education and sports teachers assertiveness levels compared to their averages moderate but Bartın showed to have higher scores.

Keywords: Assertiveness, Physical Education and Sport Teacher, Bartın, Zonguldak



1. Giriş

Sosyal beceriler bireyin yaşamında önemli bir role sahiptir. Çünkü diğer insanlarla iletişimde bulunmayı kolaylaştırıcı önemli bir özelliktir. İnsanların, diğer insanlarla başarılı ilişkiler kurabilmeyi öğrenmesi durumunda, tüm iş kollarında, kariyerde ve uğraş alanlarında işin % 85'i ve kişisel mutluluk yolunda da işin % 99'u halledilmiş olacaktır. Toplumun her kesiminde görev alan bireylerin sosyal becerilere sahip olması daha mutluluk vericidir. Fakat bazı meslek grupları için sosyal becerilere sahip olma ihtiyacı kaçınılmazdır. Bu meslek gruplarından birisi de öğretmenlik mesleğidir (Ergün ve Duman, 1998).

Günümüzde eğitim sisteminin amaçlarından biri, öğrenenleri değişik koşullara uyabilecek, esnek ve kritik düşünebilecek yeteneklerle yetiştirmektir. Eğitim sisteminin amacına uygun öğrenciler yetiştirmesi, iyi yetişmiş ve mesleğinde söz sahibi öğretmenlere bağlıdır. Bu durum öğretmenlere belirli roller vermektedir. Bu roller, öğretmenin öğrencisiyle, meslektaşlarıyla, okul yönetimiyle, veliler ile olan ilişkilerine ve mesleki gelişimine ilişkin olmak üzere çeşitli başlıklarda toplanabilir (Özden, 2003).

Bu ilişkilerin sağlıklı gerçekleşebilmesi için bazı yeterliklerin öğretmenler tarafından kazanılmış olması gerekir. Sosyal fizik kaygı ve Atılganlık becerileri de kişilerin kimliğini ve seçmiş olduğu mesleğe eğilimini ortaya çıkarmada önemli rol oynayan yeterliklerindedir. Ayrıca, Sosyal fizik kaygı ve Atılganlık becerilerinin beklenen düzeyde kazanılması bireyin meslek başarısını ve insan ilişkilerindeki yapıcılığını artırdığı düşünülmektedir (Hart ve ark. 1989; Martin ve ark. 2006; Eklund ve Crawford, 1994).

Sosyal fizik kaygı, insanların fiziksel görünüşleri başkaları tarafından değerlendirilirken hissettikleri kaygıdır. Sosyal fizik kaygı kavramı, bireyin diğerleri önünde davranışlarını kontrol etme ve görünümünü ayarlama çabaları olan benlik sunumu teorisi içinde yer almaktadır (Pehlivan 2007).

Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı'nın Öğretmen Yeterlikleri kapsamında yaptığı çalışmada 'Kişisel Gelişimi Sağlama' alt yeterliğinin alt göstergesi olarak öğretmenin; enerjik ve canlı olması istenmektedir. Öğretmenin bu alt yeterliği yerine getirebilmesi için kişisel bakım ve sağlığına özen göstermesi, stresle başa çıkma yöntemlerini bilip uygulama beklenmektedir. Bir öğretmenin bu yeterlik ve performans göstergelerini yerine getirebilmesi, onun fiziksel olarak kendini iyi tanımlaması ve fiziksel benlik algısının yüksek olmasını gerektirmektedir. Bir beden eğitimi öğretminde bulunması gereken nitelikler arasında da "iyi bir görüntüye sahip olmak ve sağlıklı olmak gibi özellikler yer almaktadır. Çünkü bir beden eğitimi öğretminin ders içinde aktif ve etkili olabilmesi bu özelliklere sahip olup olmaması bağlıdır. Fiziksel görünüş ve performansları mesleki yeterlilik kriterlerinden uzak bir öğretmen, öğrencileri ve meslektaşlarının olumsuz değerlendirmelerinden çekinerek derslerinde pasif bir tutum içine girebilir. Kenardan talimatlar vererek dersi yönlendirmeyi seçebilir (Koparan, ve ark. 2010).

Yapılan araştırmalara göre fiziksel görünüm olarak kendini iyi hisseden bireylerin, kendine güven ve kendine saygı duygusu artmakta, bu artış ile atılganlık olumlu şekilde etkilenmektedir. Bir öğretmenin sayılan vasıflarda etkin olmasında atılganlık özelliği önemli bir faktördür (Cüceloğlu, 1991; Köroğlu, 2002).

.Atılganlık; güvenli girişkenlik, kendine güvenli davranış olarak kavramlaştırılmıştır. Bireyin haklarını korumada, düşüncelerini, duygularını ve inançlarını doğrudan, dürüst, uygun yollarla başkalarının haklarını gözeterek ortaya koyma biçimidir. Atılgan bir kişi etkin bir biçimde



dinler, tartışır ve başkalarında, işbirliği içinde olma isteği uyandırır (Martin ve ark. 2006; Eklund ve Crawford, 1994). Buna ek olarak; atılgan bireylerin özellikleri incelendiğinde başkalarından bağımsız olarak iş yapabildiği, açık ve içlerinden geldiği gibi davrandıkları, iyimser ve esnek oldukları, yaşamaktan ve mücadele etmekten zevk aldıkları; başkalarına ve kendilerine cesaret verebildikleri; hayatın her yönüne katıldıkları; doğrudan ve açık iletişimi tercih ettikleri; kendi sorunlarını, duygularını, sezgilerini, hırslarını sahiplendikleri; çevreyle ilgili ve aksiliklere karşı hoşgörülü oldukları; fiziksel olarak önemli sağlık sorunlarının bulunmadığı; kendilerine güvendikleri ve değer verdikleri görülmektedir (Humphreys, 1998).

Öğretmenlik mesleğinin etkili bir şekilde yürütülmesi için bireyin öğretmenlik mesleğinin çeşitli vasıflarına sahip olması gerekmektedir. Bunlar; empatik iletişim becerisi, sosyallik, yaratıcılık, gözlem becerisi, esneklik, adaletli davranma ve benzeri. Öğretmen, sınıf içinde ve sınıf dışında çeşitli rollere sahiptir. Sınıf dışında; iyi bir meslektaş, amir-memur, alanında uzman, çevresine model olacak vatandaş, sınıf içinde; etkili bir model, bilgi kaynağı, rehber, danışman, gerektiğinde anne baba ve etkili bir lider olması gerekmektedir (Çeliköz, 2003).

Mobbing kavramı ilk olarak 1960'lı yıllarda hayvan davranışları üzerine incelemeler yapan Avusturyalı bilim adamı Konrad Lorenz tarafından kullanılmıştır. Çalışma psikolojisi terminolojisine girişi ise 1980'lerde İsveç'te Prof. Heinz Leymann'ın araştırmaları ile gerçekleşmiştir. Kurbanlarının iş ve özel yaşantısını negatif yönde etkileyen, ayrıca örgüt kültürü, iklimi, çalışanların işe bağlılığı, iş doyumunu gibi kavramlar üzerinde de olumsuz etkileri bulunan bu davranış biçimi günümüzde hem dünyada hem de Türkiye'deki işyerlerinde çalışanların ortak sorunudur (Altuntaş, 2010).

Günümüzde rekabetin artmasıyla birlikte örgütlerde insan kaynağına verilen değer de artmaktadır. Örgüt yönetimleri iş görenlerin verimliliklerini ve çalışma hayatının kalitesini olumsuz yönde etkileyebilecek bütün faktörlerin ortadan kaldırılmasına çalışmaktadırlar. Ne var ki yine de örgütlerde insan kaynaklı birçok sorun ortaya çıkabilmektedir. Mobbing bu sorunların başında gelmekte ve mobbing sürecinde kişi, çalışma ortamında yöneticileri ya da çalışma arkadaşları tarafından rahatsız edilmekte, bunun sonucunda işe geç gelme, işten kaytarma, işi bırakma, uzun süreli izin alma gibi örgütsel etkinliği azaltacak davranışlara yönelebilmektedir (Çavuş, 2015).

Psikolojik şiddet bütün örgütler için olumsuz sonuçlar doğuran bir olgudur. Fakat psikolojik şiddetin, özellikle eğitim örgütleri gibi insani unsurların ön planda olduğu örgütlerde ve öğretmenlik mesleği gibi yoğun bir duygusal emek gerektiren mesleklerde daha önemli sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir. Diğer birçok mesleğe kıyasla öğretmenlik mesleği, insanlarla daha fazla etkileşim gerektiren mensuplarının çoğu kez gerçek duygularını gizlemek ve duygusal tepkilerini kontrol altında tutmak zorunda kaldıkları bir meslek özelliği taşımaktadır. Öğretmenlerin psikolojik iyi hallerini olumsuz şekilde etkileyen psikolojik şiddet gibi dışsal faktörler ise, öğretmenlerin stres ve tükenmişlik düzeylerinin artmasına, iş ve yaşam düzeylerinin azalmasına yol açabilmekte böylece verimli çalışmalarına ve bu mesleğin gereklerini etkin bir şekilde yerine getirmelerine engel olabilmektedir (Çankaya, 2012).

Araştırmanın önemi, eğitim öğretim kurumlarında öğretmen ve diğer kişiler arasında kurulan olumlu iletişimin öğrenmeyi olumlu etkilediği bir gerçektir. Bu doğrultuda eğitim ve öğretimin kalitesini arttırmak için öğretmenlerin atılganlık becerisinin yeterli düzeyde olması beklenmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin kurum içinde sağlıklı eğitim verebilmeleri için ilişkilerinin uyumlu olması gerekmektedir.



2. Yöntem

Araştırma Grubu

Bu çalışmanın örneklemini 2014 - 2015 öğretim yılı içerisinde Bartın ve Zonguldak illerinde görev yapan 27 kadın, 43 erkek toplam 70 ($X_{\text{yaş}}=30.12\pm 5.36$) beden eğitimi öğretmeninden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında beden eğitimi öğretmenlerinden elde edilen veriler için demografik bilgi formu hazırlanmış ve “Rathus Atılganlık Envanteri” kullanılmıştır.

Hazırlanan anket içeriği olarak birinci bölümde demografik bilgi formunda katılımcıların yaş, cinsiyet değişkenlerine yönelik sorular sorulmuştur. İkinci bölümdeki Rathus Atılganlık Envanteri ise, ergen ve yetişkinlere uygulanabilen olumlu ve olumsuz ifadelerden oluşan toplam 30 maddelik bir envanterdir. Yanıtlama 6’lı likert tipi bir ölçek üzerinde yapılmaktadır. Puan aralığı 30–180 arasındadır. Olumlu ve olumsuz ifadelerin toplamı kişinin atılganlık düzeyini belirlemektedir. Çekingenliğe uzanan uç 30 puan, atılganlığa uzanan uç puan ise 180’dir. Rathus Atılganlık Envanterinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması Voltan tarafından yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada katılımcılardan elde edilen veriler SPSS 15.0 istatistik paket programının da değerlendirilmiştir. Katılımcıların atılganlık düzeyi puan ortalamalarının, çeşitli demografik özelliklere göre istatistiksel açıdan değişiklik gösterip göstermediğini belirleyebilmek için frekans, ortalama değerleri alınmış ve analizi kullanılmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların atılganlık düzeyi puan ortalamalarına göre istatistiksel analizlerinin yapılarak tablolar halinde sonuçlarının yorumlanması yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzde

Dağılımları

	n	%
Kadın	27	44
Erkek	43	56
Toplam	70	100

Kişisel bilgi formundan elde edilen veriye göre beden eğitimi öğretmenlerinin %44’ü kadın,%56’sı erkektir.



Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Görev Yaptıkları İl Değişkenine Göre Atılganlık Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik “Bağımsız Örneklem T Testi” Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	Ss	sd	t	p
Atılganlık Düzeyleri	Bartın	30	104.21	10.81	68	2.569	p>0.05
	Zonguldak	40	96.72	15.35			

Tablo 2 göstermektedir ki, Bartın ve Zonguldak illerindeki beden eğitimi öğretmenlerinin atılganlık düzeyleri puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farkın olup olmadığını ortaya koymak için yapılan bağımsız örneklem t testinde, Bartın ilindeki öğretmenlerin ortalaması ile ($X=104.21\pm 10.81$) Zonguldak ilindeki beden eğitimi öğretmenlerinin puan ortalaması ($X=96.72\pm 15.35$) arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır [$T(158)= -0.668$ $p>0.05$].

4. Tartışma ve Sonuç

Batı Karadeniz Bölgesindeki illerden Bartın ve Zonguldak'taki beden eğitimi öğretmenleri arasında atılganlık düzeylerinin karşılaştırıldığı çalışmada elde edilen bulgular sonucunda literatürdeki diğer çalışmalarla tartışılmaya çalışılmıştır.

Bartın ve Zonguldak illerindeki beden eğitim öğretmenlerinin almış olduğu ortalama puanların Rathus Atılganlık envanteri Puan ortalamaları sınıflandırmalarına göre orta düzeyde oldukları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öğretmenlerin genel anlamda atılganlık düzeylerinin beklenen düzeyde olduğu literatürdeki çalışmalarla da desteklenmektedir. Fakat beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin envanterin tümünden aldıkları puanların değişkenlere göre incelenmesi sonucunda anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca Bartın ilindeki beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin, Zonguldak ilindeki beden eğitimi ve spor öğretmenlerine göre atılganlık düzeyleri puan ortalamalarına göre orta düzeyde fakat daha yüksek puan ortalamalarına sahip oldukları gözlemlenmektedir.

Bartın ve Zonguldak illerindeki görev yapan beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin; herhangi bir sosyal durumda ortama uygun hareket eden, kendinden emin ve sosyal durumlara kolayca ayak uydurabilen, başka bireylerin duyuşsal imalarını doğru ve tam olarak yorumlayabilen kişilerdir olduğu yorumu yapılabilir.

KAYNAKÇA

Altuntaş C (2010). Mobbing Kavramı Ve Örnekleri Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma. *Journal of Yaşar University*.

Cüceloğlu D (1991). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Çankaya H, Karatay M (2012). Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Psikolojik Şiddete İlişkin Bir Modelin Sınanması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Çavuş F, Develi A, Sarıoğlu G (2015). Mobbing ve Örgütsel Sessizlik Enerji Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma, *İşletme İktisat Çalışmaları Dergisi*, Cilt 3 sayı 1, ss 10-20



Çeliköz N (2003). "Bir Meslek Olarak Öğretmenlik Ve Etiği" (Ed.) M. Çağatay Özdemir, Öğretmen Adaylarının Genel Öğretmenlik Davranışları Açısından Kendilerine Yönelik Yeterlilik Algıları, Asil Yayıncılık, Ankara, ss:348-352

Eklund RC, Crawford S (1994). Active women, social physique anxiety, and exercise. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 16, 431-448.

Hart EA, Leary MR, Rejeski WJ (1989). The measurement of social Physique Anxiety. *Journal of Sport & Exercise Psychology*. 11. 94-104.

Humpreys T (1998). *Aile, Terk Etmemiz Gereken Sevgili*. İstanbul: Yeni Çizgi,

Koparan Ş, Korkmaz N, Öztürk F (2010). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Özyeterlilik Algısı ve Sosyal Fizik Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Journal of New World Sciences Academy*, Volume:5, Number:4

Koroğlu E (2002). Atılganlık Nedir? *Güncel Psikoloji Dergisi*. Ankara: HYB Yayıncılık.

Martin JJ, Kliber A, Kulinna PH, Fahlman M (2006). Social Physique Anxiety and Muscularity and Appearance Cognitions in College Men. *Sex Roles*, 55:151-158

Özden Y (2003). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara:Pegem A Yayınları.

Pehlivan Z (2007). *Beden eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelim*, 5.Ulusal Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Adana, Bildiriler Kitabı, ss:59-64



Field : Sport Management

Type : Review Article

Received:19.10.2015 - *Accepted*:13.12.2015

Türkiye ve Avustralya’da Uygulanan Spor Yönetim Modellerinin Karşılaştırılması

Eda GÖKÇELİK¹, Oruç Ali UĞUR²

¹ Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın, TÜRKİYE

² Adana Büyükşehir Belediyesi, Adana, TÜRKİYE

E-posta: edagcklk92@gmail.com

Öz

Bu araştırmada amaç, Türkiye’de ve Avustralya’da ki spor yönetim sisteminin güçlü ve zayıf yönlerini tespit ederek Türkiye’deki spor kulüplerinin sorunlarına çözüm önerileri sunmaktır. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Çalışma grubunu, Avustralya ve Türkiye’den örnekleme yöntemleriyle seçilen spor kulübü yöneticileri oluşturmuştur. Bulgular Avustralya ve Türkiye arasında bazı benzerlik ve farklılıkların olduğunu işaret etmektedir. Türkiye’deki spor kulüpleri için öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yönetim, Spor Yönetimi, Spor Kulübü, Yönetim Modelleri



The Comparison of Sport Management Models Applied in Turkey and Australia

Eda GÖKÇELİK¹, Oruç Ali UĞUR²

¹ Bartın University, Institution of Educational Sciences, Bartın, TURKEY

² Adana Metropolitan Municipality, Adana, TURKEY

Email: edagkclk92@gmail.com

Abstract

The aim of this research in Turkey and Australia in the sports management system by identifying the strengths and weaknesses of sports clubs in Turkey the solution to the problem is to provide recommendations as a method of document examination techniques were used qualitative research methods. The study group, Australia and Turkey have created sports club managers selected by sampling method. Results Australia and Turkey suggests that there are some similarities and differences. Suggestions for sports clubs in Turkey are trying to develop.

Keywords: Management, Sport Management, Sports Club, Management Models



1. Giriş

Spor aslında bir yaşam tarzıdır. Kişisel olarak sporu anlayış biçimimiz yaşam tarzımızı da etkiler. Aslında spor, günlük yaşamınızda her an her saniye bilerek veya bilmeden yaptığımız bir olgudur.

Sporun bireylerin yaptığı fiziksel ve zihinsel aktivite olması dışında bir de örgütsel yapısı vardır. Spor politikalarının, ulusal ve uluslararası spor yapılanmaları üzerindeki etkisi, spor organizasyonlarının ve spor ekonomisinin öneminin artması bu alanda da yönetim ve organizasyon anlayışının gelişmesine yol açmıştır. Ülkelerin spor yönetimleri, kendi kültür, felsefe ve vatandaşlarının gerek serbest zaman değerlendirmesi, gerek eğlence, gerekse performans gösterisi açısından çeşitli ihtiyaç ve amaçları doğrultusunda şekillenir. Günümüzde çağdaş spor örgüt yapılanmasının ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, kültürleri, nüfus demografik özellikleri gibi değişkenlerden etkilendiği kabul edilmektedir. Temel olarak örgütün varoluş amaçları ve hedefleri spor örgütleri için de geçerlidir (Eren, 2001).

Yönetim, belirli bir takım amaçlara ulaşmak için başta insanlar olmak üzere parasal kaynakları, donanımı, demirbaşları, hammaddeleri, yardımcı malzemeleri ve zamanı birbiriyle uyumlu, verimli ve etkin kullanabilecek kararlar alma ve uygulama süreçlerinin toplamıdır. Yönetim kavramının içinde başta insanlar olmak üzere üretim faktörlerinin amaçlar doğrultusunda etkin ve verimli kullanımı söz konusudur.

Spor yönetimi alanı ise eski çağlardan beri gelişimini sürdürmektedir. Akademik olarak her ne kadar yeni bir kavram olarak ele alınsa da, literatürde akla yatkın bir çalışma alanı olarak uzun zamandır kabul görmektedir (Bosscher, 2009). Yönetim felsefesinin spor ile ilgili organizasyon, etkinlik, üretim ve hizmet kavramlarına uygulanması ile ele alınabilecek olan spor yönetimi bazı özel yöntem ve yönetim şekilleri ile normal yönetim anlayışından farklılıklar göstermektedir.

Yönetim ve organizasyon kavramları üzerine eserleri bulunan Chester Barnard örgütü şu şekilde tanımlamıştır; “Belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere iki veya daha fazla kişinin çabalarını bilinçli olarak birleştirmeleri yoluyla ortaya çıkan iş birliği sistemine örgüt denir” (Chandran, 1998)

2. Ülkemiz Açısından Spor Yönetimi

Türkiye “de spor yönetimi son yıllarda özerkleşme çalışmalarını hızlandırmıştır. Türkiye “de spor işleri, Başbakanlık adına bir Devlet Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Ancak, sporun ana kamu yönetimi Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü “dür. 21.5.1986 gün ve 3286 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü “nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanuna bağlı bulunan Genel Müdürlük, Merkezde üst yönetimin yanında, daire başkanlıkları, müdürlükler ve bazı kurullardan oluşmaktadır. İllerde ise, Gençlik ve Spor il müdürlükleri ve ilçe müdürlükleri yer almaktadır. Spor dalı federasyonları ise özerk hale getirilmişlerdir. Okul sporları konusunda Milli Eğitim Bakanlığı yetkili olmakla birlikte, bu Bakanlığın ilgili birimleri, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ve spor dalı federasyonları ile işbirliği yapmaktadır (Sümer, 2007). Ancak çağdaş spor kültürü ve anlayışını oluşturmak için sporda başarılı ülkelerin sistemleri incelenip yeni bir spor politikası ve sistemi oluşturulmalıdır.

Spor ülkemiz açısından değerlendirildiğinde, TÜİK (www.tuik.gov.tr) verilerinde Türkiye nüfusunun %25’ini 15-29 yaş grubunun oluşturduğu ve geriye kalan orta yaş ve yaşlı nüfusu



oluşturan grupla birlikte genç nüfusun spora olan ihtiyacının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Şöyle ki; günümüzde gerek bilim ve teknolojideki gelişmeler, gerekse tıp alanındaki gelişmeler ortalama yaşam sınırını yükseltmekte, böylece spor yapmaya olan ihtiyaç artmaktadır. Spora ihtiyaç gösteren grupların spor yapabilmesi ise formal olarak öncelikle spor kulüpleri ile okullar kanalıyla olabilmektedir (Sunay, 2002). Ancak Türkiye’de spor kulübü sayısı Spor Genel Müdürlüğü (SGM) 2013 yılı verilerine göre 11761’ dir (www.sgm.gov.tr). İllere göre SGM, Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) toplam sporcu sayısı 3.470.439’dur. Bu sayının 2.975.092’i 56 farklı spor branşında lisanslı ve faal sporcu olarak faaliyet göstermektedir. TÜİK’ e göre Aralık 2012 itibariyle 75.627.384 insanımıza düşen spor kulübü oranı yaklaşık 0.02’dir. Yani ülkemizde yaklaşık olarak 6430 kişiye bir spor kulübü düşmektedir. Ülkemizdeki spor istatistiklerinde görüldüğü üzere spor yapan sayısı oldukça düşük olup, sporun yapıldığı yerlerin son derece az olduğu belirlenmiştir. Bu durum Türk ekonomisinden kaynaklanabileceği gibi aynı zamanda Türk sporunun genel sorunlarından da kaynaklanmış olabilir. Spor alanında gelişmenin sağlanması, sporun toplumun her yaş grubu tarafından sağlıklı ve doğru yapıp yaygınlaşabilmesi için, alanında uzman meslek elemanlarını yetiştiren, spor bilimleri alanında çalışan akademisyenlerin bu sorunlara bakış açısı oldukça önemlidir. Spor kurum ya da organizasyonlarının amaçlarını başarı ile yerine getirebilmeleri, diğer unsurların yanında, ancak Türk spor yönetimine ilişkin sorunların ortaya koyulup analiz edilmesiyle mümkün olabilir. Bu çalışma ile beden eğitimi ve spor alanında görev yapan akademisyenlerin bakış açısına göre Türk Spor Yönetiminin sorunlarının belirlenmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan problemlere çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmaktadır.

3. Avusturalya Açısından Spor Yönetimi

Avustralya'daki kişilerin sosyal konumları, geliri ve yaşına bakılmaksızın her çeşit rekreasyon ve spor aktivitesine katılmaları, ülke nüfusunda çok büyük bir oranı temsil etmektedir. Toplumun rekreasyon ve spor aktivitelerine katılımı, ekonomik açıdan ticari alanların etkileşimini getirmekte, spor ve rekreasyon alanlarının inşası, alt yapı çalışmaları, her tür spor malzemesi üretimi ve bu sektörde çalışanlardan, turizm sektörü, basın yayın gibi alanlara uzanan geniş bir endüstriyi kapsamaktadır (www.sportforall.com).

Avustralya Federal Hükümetinin sanat, spor, çevre, turizm ve eğitim bakanlıkları ulusal bazda rekreasyon, fitness ve spor politikası üzerinde genel bir sorumluluğu paylaşmaktadır. Tüm eyalet yönetimlerinde rekreasyon ve spor için özel sorumlulukları olan birimler bulunmaktadır. Mahalli kuruluşlar ise sayıları her geçen gün artan rekreasyon programlarının uygulanması, alanların kullanımı, faaliyetlere katılımların planlanması konularında uzmanlar çalıştırmakta, aynı zamanda Federal Hükümet ve Eyalet yönetimlerinin topluma sunduğu rekreasyon alanlarına sponsor ve organizasyon desteği vermektedir. Ülke bazında rekreasyon ve spor ile ilgili konuları düzenleyen Spor ve Rekreasyon Bakanlığı Konseyi (SRMC), federal hükümet ve eyalet yönetimleri arasındaki ilişkileri sağlayan ana mekanizmadır. Aynı zamanda ilgili yönetimler arasındaki yapılanma ve danışma için formdur. Konseyin üyeleri olan eyalet bakanlıkları, spor ve rekreasyonun tüm ülkede geliştirilmesi ve eyaletler arası dengeyi koruma sorumlulukları vardır (www.msra.gov.au).

Federal hükümet bütçesi her yıl "Toplumsal Rekreasyon ve Spor Tesisleri Programı" doğrultusunda planlanarak, bu konuda eyaletlere, yerel yönetimlere ve ülkede yaşayan toplum gruplarına finansal yardım ve destek sağlamaktadır. Rekreasyon ve spor tesislerinin plan ve



programlanmasında kırsal bölgelerin iç kesimlerinde, yeni yerleşim bölgelerinde yaşayan gençlik, yüksek ölçüde işsiz halk ve büyük göçmen popülasyonu bulunan bölgelerdeki toplumun ihtiyaçlarına uygun projelere öncelik verilmektedir. Bu alan hizmet veren Rekreasyon ve Fitness Yardımcı Programı (RFAP) kaynakların temini, toplanması, programların gelişimi ve topluma yayılmasında güvenli, tatminkar rekreasyon ve fitness faaliyetlerini düzenleyerek bilgi dağılımını sağlamaktadır. Ulusal stratejilerin uygulamasına hizmet veren program örneklerinde aşağıdaki amaçlar belirlenmiştir (Green & Collins, 2008).

Avustralya “da bireyin sağlıklı ve zinde bir bedene sahip olması anlayışı, sosyal ve psikolojik açıdan dengeli bir ruha sahip, çalışma ve sosyal hayatındaki dengeyi koruyan bir birey yaratma amacına yöneliktir. Bu düşünceyle, sporu kitlelere yayma ve elit düzeydeki sporu geliştirme çabası içerisine giren hükümet, bilimsel çalışmalara kaynak aktarmaya ve sporun yönetiminin bilimsel temellere dayanması ve profesyonel kişilerce yapılması gerekliliğini desteklemektedir. Bu durum gelişmekte olan diğer birçok ülkede de gözlemlenmektedir. Örneğin Amerika “da amatör düzeyde sporun eğitimin bir parçası olarak görülmesi, profesyonel düzeyde ise dünyaca kabul gören özerk yapıların oluşturulması spora verilen önemi göstermektedir. ABD “de 1972 yılında çıkarılan “Eğitim Islah Yasasının 9“uncu maddesi”, kolej veya üniversite sporlarına katılımı da kapsayan erkek ve bayanlara eşit eğitim fırsatlarının sunulmasını öngörmektedir. Yasada bulunan bir diğer madde ise, Birleşik Devletler Olimpiyat Komitesinin (USOC, United States Olympic Committee) Amerikan amatör sporunu yeniden yapılandırmasıyla ilgilidir. Bu madde ile Birleşik Devletler Olimpiyat Komitesine ve Ulusal Kolej Sporları Birliğine (NCAA, National Collegiate Athletic Association) şu yetkiler verilmiştir; Birleşik Devletlerde amatör spor yarışmalarının tanıtılması, yaygınlaştırılması ve koordinasyonu, amatör sporculara belirli haklar tanınması ve ulusal düzeyde görevli örgütlerin itirazlarını ve diğer sorunları çözümü. USOC ABD’yi uluslararası platformda en üst düzeyde temsil edecek sporcuların seçilmesi ve ulusal antrenman merkezlerinde geliştirilmesinden sorumludur (Ziyagil, 2002).

4. Yöntem

Bu çalışmada amaç, Türkiye ve farklı Avrupa ülkelerinin spor yönetim sistemini incelemektir. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır.

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Herhangi bir kurumu incelemek isteyen bir araştırmacı için, yıllık kurum raporları, dokümanlar, basın açıklamaları, muhasebe kayıtları, planlar, yazışmalar, resmi belgeler, yönetmelik ve yönergeler veri kaynağı olarak kullanılabilir. Dokümanlar, nitel çalışmada etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür çalışmalarda, araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem ve görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir. Bu anlamda doküman inceleme araştırmacıya, zaman ve para tasarrufu anlamında katkıda bulunacaktır. Öte yandan, nitel çalışmalarda gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte kullanıldığında verinin çeşitlendirilmesi amacına hizmet edecek ve çalışmanın geçerliliğini önemli ölçüde arttıracaktır. (Yıldırım & Şimşek, 2004).



5. Tartışma ve Sonuç

Sağlıklı bir spor ortamının oluşturulması yönetim ve organizasyonların yanında bu sistemi yönlendirecek ve geliştirecek bilgi birikimine sahip uzman kişilerin olmasını gerektirmektedir. Spor alanında insan kaynağı olarak nitelendirilen; sporcu, antrenör, monitör, yönetici, mühendis, eğitimci, doktor, işletmeci, vb. uzmanların tamamen spor alanındaki kurum ve organizasyonlara yönelik eğitilip istihdam edilmesi, sporda kalite ve verimliliği artırarak, sporun gelişmişlik ve yaygınlık düzeyine olumlu etkisi ile birlikte sportif başarılarla da önemli ölçüde yansıtacağı bir gerçektir (Devecioğlu, Çoban, Karakaya, 2011). Yapısı ve büyüklüğü ne olursa olsun her türlü spor teşkilatı, devamlılığını sürdürmek için çeşitli iç ve dış etkenlere cevap verebilmelidir (Davis, 1994). Yönetim süreci belirli bazı fonksiyonların yönetici konumundaki kişiler tarafından yerine getirilmesini gerekli kılar (Basım, Argan, 2009). Her yönetim kademesi yöneticiden teknik, beşeri ve kavramsal beceriler beklemektedir. Bir spor yöneticisinin bireyler arası ilişkileri yönetme, bilgi sahibi olma ve karar alma gibi yerine getirmesi gereken bir takım rolleri vardır (Basım, Argan, 2009). Bucher ve Krotee' ye (2002) göre yönetim bir sanattır ve hızla bir bilim olurken bilimin bu alanı herkes için gereklidir.

Devlet okullarında yaşanan spor tesisi yetersizliği ve malzeme problemi araştırmaya katılan diğer ülkelere oranla Türkiye'de büyük bir sorundur. Bu sonucun okulların spor için ayrılan kaynaklarının yokluğundan ya da azlığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Spor tesisleri ve spor malzemelerine yönelik Yılmaz ve Demir (2008) tarafından yapılan çalışmada, araştırma kapsamındaki okulların tamamının spor alanında öğrenci yetiştirebilir düzeyde olmadıkları saptanmıştır. Aynı çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı'nın spor alanı açılacak okulları, tesis ve malzeme yönünden belli bir ölçüde tabi tutmadığı da belirlenmiştir.

Spor tesisi yetersizliği sadece devlet okullarında değil diğer kamusal alanlarda da yaşanan bir eksiklik. Türkiye'de devlete ait spor saha ve tesislerinin karşılaştırılan ülkelere oranla yetersiz olduğu düşüncesine dair katılım oranı yüksektir. Paralel şekilde, uluslararası ölçütlere uygun yeterli sayıda tesis bulunmadığını düşünenlerin oranı ise daha fazladır. Tesisleşme sürecinde yerel yönetimler ile Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın halkın spor yapmasına yönelik projeler hazırlamakta olduğuna ilişkin görüşe katılmayanların oranı da yüksektir. Bu veriler tesisleşme konusunda yetersiz politikalar izlendiğini düşündürmektedir.

Araştırma sonuçlarında öne çıkan bir başka madde ise yerel yönetimlerin spor hizmetlerindeki eksiklik. Bulguların büyük bir kısmı, yerel yönetimlerde spor yöneticilerinin (eğitim, spor bilgi, donanım ve kültür yönünden) ve spor hizmetlerinin yetersiz olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca, yerel yönetimlerin spora ayrılan kaynaklarının amaca uygun değerlendirilmediği ve yerel yönetimlerin spor tesisi hizmetlerinin yetersiz olduğu sonuçlarına da ulaşılmıştır. İnci (2011) tarafından yapılan benzer bir çalışmada da, Türkiye'de yerel yönetimlerin spora katkısının yetersizliğinden bahsedilmiştir. Yerel yönetimler, olimpiyat ruhunun yerleşmesi ve amatör sporun gelişmesinde en etkin rolü oynayabilecek kurumlardır. Yerel enerjiyi ve motivasyonu harekete geçirebilecek olan yerel yönetimler amatör sporun okullara girmesini sağlayabilir, sporun yaygın kabul görmesini teşvik edebilir, tesis inşaatı ve yönetimde çok daha başarılı olabilirler (Zengin, 2008).



Araştırmaya ilişkin öneriler;

- Türkiye’de spor yönetiminin sorunlarına yönelik tüm paydaşları içeren ayrıntılı araştırmalar yapılabilir.

- Personelin, dünyadaki spor teşkilatı oluşumlarından ve spor yönetimi uygulamalarından haberdar olmalarını sağlamak için üniversitelerden faydalanılarak hizmet içi kurslar düzenlenebilir.

- Spor yöneticisi ve antrenör yetiştirilmesi amacıyla, spor yönetimi alanında başarılı ülkelere üç ay, altı ay ve bir yıllık sürelerle staj görmek üzere spor yöneticileri ve antrenörlerin gönderilmesi, Türk spor teşkilatı bünyesinde de bu ülkelerden gelmiş spor yöneticileri ve antrenörlere benzer imkanların sunulması için kurumlarla karşılıklı protokoller imzalanabilir.

- Spor yöneticilerinin ve antrenörlerin alanlarındaki gelişmeleri takip etmeleri ve bu doğrultuda kendilerini yetiştirmeleri için, kurumların (MEB, GSB) düzenleyeceği yabancı dil kurslarına katılımları sağlanabilir.

- Gençlik merkezleri, büyük çaplı turistik tesisler, ıslah evleri, hapishaneler, çocuk esirgeme kurumları, yaşlılar yurdu, rehabilitasyon merkezleri gibi birimler ile spor kulüpleri, belediyeler ve ilgili bakanlıklarda daha fazla sayıda BESYO mezununun istihdam edilmesi yasal düzenlemelerle sağlanabilir.

- Devlet okullarına sporu yaygınlaştırmak için kaynak aktarımı yapılarak, spor tesislerinin sayısı artırılabilir.

- Spor kulüplerinin kuruluşu ve işleyişi ile ilgili yasal düzenlemeler acilen çıkarılmalıdır,

- SGM’nin kulüpler üzerinden aldıkları (maç hasılatları üzerinde aldıkları pay, stat reklamları, forma reklamları gibi) paylar düşürülmelidir,

- Devlet, spor kulüpleri yönetiminde siyasetten uzak tutmaya yönelik olarak bir düzenleme belirlemeli, çözüm üretmelidir,

- Spor kulüplerinin dernek konumundan kurtarılarak evrensel yönetimde kullanılan yöntemlerle yönetilmesi için gerekli alt yapı çalışmaları yapılmalıdır,

- Spor kulüplerinin tesis, arazi vb. alımlar için teşvik uygulamasına gidilmesi sağlanmalıdır,

- Mevcut spor kulübü yöneticilerinin spor yönetimi ile ilgili eğitimlere alınmalıdır,

- Spor kulüpleri ile ilgili KDV oranının (eğitim, sağlık vb.) düşürülmesi zorunluluk arz etmektedir,

- Müsabakalarda görev alan personelin (sağlık personeli, saha tanzimi görevlileri, güvenlik personeli vb.) spor eğitimi konusunda eğitimler verilmelidir,

- Sponsorluk yasasının içeriği ile ilgili detaylı bilgilendirilmelere (kulüplere ve sponsor olacak kişi, kurum ve kuruluşlara) gidilmelidir,

- Spor kulüpleri yönetim alanında eğitim görmüş uzman yöneticiler teşvik edilmeli ve bu yöneticilerin yetkileri artırılmalıdır,



- Spor kulüplerine ait spor tesisi yapımında (eğitim ve sağlık kuruluşları ile ilgili uygulama vb.) devlet tarafından bedelsiz olarak 3. şahıslara verilmesi ve inşaat giderlerinin vergiden düşmesi sağlanmalıdır,
- Spor kulüplerinin borçlarından dolayı yeni yasal düzenlemelerle giderlerinin azaltılmasının sağlanması ve ödenmeyen borçların taksitlendirilmesi sağlanmalıdır,
- Her spor kulübü kendi bünyesinde stratejik planlamalar yapması ve uygulaması için gerekli bilgilendirmeler yapılmalıdır,
- Spor kulüpleri elde ettikleri başarılarla göre değil, genel kabul gören yönetim çerçevesinde değerlendirmelidir,
- Spor kulüplerinin SSK borçları yeniden düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

Basım NH, Argan M (2009). *Spor Yönetimi*, Detay Yayıncılık, s.34, Ankara.

Bosscher VD (2009). Explaining International Sporting Success: An International Comparison of Elite Sport Systems and Policies in Six Countries, *Sport Management Review* 12(1), p:113- 136, Elsevier.

Bucher CA, Krotee ML (2002). *Management of Physical Education and Sport*, 12 th Edition, McGraw- Hill Companies, p. 2,3, 7, New York.

Chandran Jay P (1998) The Relevance of Chester Barnard for Today's Manager.

Davis K A (1994). *Sport Management, Successful Private Sector Business Strategies*, Dubuque: WBC Brown & Benchmark Publishers, pp:33,37.

Devecioğlu S, Çoban B, Karakaya YE (2011). Türkiye'de Spor Eğitimi Sektörünün Genel Görünümü, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(3).

Eren E (2001). *Yönetim ve Organizasyon 5*. Baskı Kitap, İstanbul, s.3. (Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar).

Green M, Collins S (2008). Policy, Politicks ve Path Dependency: Sport Development in Australia and Finland", *Sport Management Review*, 28(11) p:225-251

<http://www.tuik.gov.tr/Start.do;jsessionid=ww2TRKMDBQ2gT7HsL6Y52fGb8T1PpMyLIYnywxlPG1dhqPnwRkrx!1829038365> Erişim Tarihi: 31.05.2015

<http://www.sportforall.com.au>, Confederation of Australian Sport, Erişim tarihi: 21.03.2008.

<http://www.msra.gov.au>, Ministry of Sport and Recreation, Erişim tarihi: 02.05.2009

İnci H (2011). Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Spora Katkıları ve Spor Politikalarının Karşılaştırılması, <http://www.egitim.sakarya.edu.tr/ipanel/article/hinci.pdf>. Erişim Tarihi:10.04.2012.

Spor Genel Müdürlüğü, <https://www.sgm.gov.tr/Sayfalar/Istatistikler.aspx> Erişim Tarihi: 31.05.2015

Sunay H (2002). Türkiye'de Sporun Yaygınlaştırılması Kapsamında Çağdaş Spor Yöneticilerinin Rolü ve Önemi, 7. *Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, Antalya.



- Sümer R (2007). *Beden Eğitimi ve Sporda Örgütlenme, Yönetim ve Spor Kulüpleri*, Ankara
- Yıldırım A, Şimşek H (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Yılmaz T, Demir H (2008). Orta Öğretim Kurumlarında Spor Alanı Uygulaması (Eskisehir-Sivas Örneği), *Sivas Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3, s.28–35.
- Zengin E, Öztaş C (2008). Yerel Yönetimler ve Spor, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 55. Kitap, İstanbul, s. 49-78.
- Ziyagil MA (2002). Avrupa Topluluğu Ülkeleri Ve Amerika Birleşik Devletlerinin Spor Yönetimi Yapısı, 21.yy. Türk Spor Politikasının Genel Özellikleri, Finlandiya, Lüksembourg, Danimarka, Fransa, İsveç, Almanya, İspanya, İrlanda, Portekiz, Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, Türkiye, İtalya”. Amasya Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Ankara, Kasım.



Field : Sport Sciences, Psychology

Type : Review Article

Received:12.10.2015 - *Accepted*:15.12.2015

Lise Öğrencilerinin Spor Değişkenine Göre Sosyal Beceri ve Atılganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması

Murat KUL, Meryem DEMİREL

Bartın Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Bartın, TÜRKİYE

E-posta: muratkul61@gmail.com

Öz

Araştırma kapsamında, lise öğrencilerinin spor yapıp yapmama değişkenine göre sosyal beceri ve atılganlık düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Tarama şeklinde gerçekleştirilen bu çalışmada veri toplama araçları olarak Rathus Atılganlık Envanteri, Sosyal Beceri Envanteri ve araştırma grubunun kişisel bilgilerini almak için demografik bilgi formu kullanılmıştır. Farklı liselerde okuyan 91 erkek ve 69 kız toplam 160 öğrenci ($X_{yaş}=16.42\pm1.25$) araştırma grubunu oluşturmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin %88'i aktif olarak spor aktivitelerine katıldıklarını %12'si ise herhangi bir spor aktivitesine katılmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, erkek ve kız öğrenciler arasında atılganlık ve sosyal becerileri düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Öğrencilerin, atılganlık ve sosyal beceri düzeyleri arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri puan ortalamaları yükselirken, atılganlık düzeyi puan ortalamalarında azalma görülmektedir. Katılımcıların spor yapma değişkeni ile ilgili olarak sosyal beceri ve atılganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Beceri, Atılganlık, Spor



Comparison of Social Skill Levels and Assertiveness of High School Students According to the Sport Variable

Murat KUL, Meryem DEMİREL

Bartın University, Physical Education and Sport School, Bartın, TURKEY

Email: muratkul61@gmail.com

Abstract

This study aimed to compare students social skills and assertiveness level according to variable of sport.

Realized in the form of scanning in this study, as Rathus Assertiveness Inventory and Social Skills Inventory data collection tools, the demographic questionnaire was used to collect the personal information of the research groups. 91 boys and 69 girls studying at different high schools a total of 160 students ($X_{yaş}=16.42±1.25$) constitute the research group.

According to the findings, while 88% said they actively participated in sports activities 12% of the students reported that they participate in any sports activities. In addition, male and female students in a statistically significant difference was not found between the level of assertiveness and social skills. Students between assertiveness and social skills, a significant correlation was found in the negative and moderate. The students in the study group, the mean score increased social skills, shows a decrease in the level of assertiveness scores. According to the variable to sports participants, we found no significant correlation between the level of social skills and assertiveness.

Keywords: Social Skill, Assertiveness, Sport



1. Giriş

Bu araştırma sonucunda elde edilen bilgilerin; sporun, atılganlık ve sosyal beceri, değişkenlere olan ilişkisi ve bu değişkenler üzerine cinsiyetin etkisinin tespit edilmesi ve bu konu ileride yapılacak araştırmalara kaynaklık etmesi amaçlanmaktadır.

Atılganlık başkalarını küçük görmeden, onların haklarını da tanıyarak, bireyin kendi haklarını koruyabilme, duygu ve düşüncelerini açıkça anlata bilme yolu olarak geliştirilen, bir çeşit kişiler arası ilişkiler biçimi olarak tanımlana bilir. Başkalarına bilgi sorma, kendini tanıtmaya gibi ilişkileri başlatıcı davranışları ve başkalarının davranışlarına tepki vermeyi içeren bir yanıt vardır. Atılganlık beceridir, birinin sahip olduğu ya da yoksun olduğu bir özellik değildir. Atılganlık iki tür saygı içerir. Kendine saygı; kişinin kendi ihtiyaçlarını belirlemesi ve haklarını savunmasıdır. Diğerlerine saygı; kişinin diğerlerinin ihtiyaçlarına ve haklarına saygı göstermesidir (Kamaraj 2004).

Bandura (1963), atılganlığı kişinin kendini ifade edebilme yeteneği olarak tanımlamıştır (Toruncu 1994). Smith'e (1975) göre atılganlık, bireyin herhangi bir insan ilişkisine sağlıklı katılımı için temel bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım insanlar arasında güven, sıcaklık yakınlık, sevgi ve içtenlik gibi bağlar oluşmasına ve bireylerin kendilerini ifade edebilmelerine olanak sağlar (Örgün 2000). Humpreys'e (1998) göre atılgan bireylerin özellikleri incelendiğinde bağımsız iş yapabildiği, açık ve içlerinden geldiği gibi davrandıkları; iyimser ve esnek oldukları, yaşamaktan ve mücadele etmekten zevk aldıkları, başkalarına ve kendilerine cesaret verebildikleri, hayatın her yönüne katıldıkları, doğrudan ve açık iletişimi tercih ettikleri, sorunlarını, duygularını, hırslarını ve sezgilerini sahiplendikleri, çevreye karşı hoşgörülü oldukları, fiziksel olarak sağlık sorunlarının olmadığı, kendilerine güvendikleri ve değer verdikleri görülmektedir (Görüş 1999).

Ramanaiah (1984), atılgan bireylerin atılgan olmayanlara kıyasla yüksek benlik ve algı değerine sahip olduğunu düşünür (Bal 2006). Atılgan dediğimiz davranış biçimini açıklayan İngilizce „assertiveness“ kelimesinin iddialı, atılgan, girişken, atılgan, kendini ortaya koyan gibi bir dizi Türkçe karşılığı bulunmaktadır. Bunlardan en uygun kullanım atılgan olarak bulunmuştur. Atılganlık kişiler arası iletişime geçme yollarından birini ifade eder. Kişilerin başkalarının hakkına ve benliklerine saygı göstererek ve onları küçük görmeden ve onların haklarını da aynı kendi hakları kadar koruyarak davranmasına verilen addır (Voltan 1980). Atılganlık kişilerin diğerlerine saygı iletmeleri kadar duygu inanç ve fikirlerini de doğru biçimde iletmeleridir (Jakubowski 1973). Kandell (1997) ise; atılganlığı kişinin diğerlerinin haklarına tecavüz etmeden istek, ihtiyaç ve temel haklarını rahatça ifade edebilmesi olarak tanımlamıştır (Görüş 1999).

Özcan'a göre atılganlık, bireyin; benliğine, onuruna, haklarına sahip çıkması görüş duygu ve düşüncelerini pasif kalmadan, saldırgan olmadan, kendi inanç gereksinmelerine saygı duyduğu kadar, başkalarının inanç ve gereksinmelerine de saygı duyarak dürüstçe ve doğrudan ifade etmesi demektir. Girişken kişiler duygularını ve isteklerini ortaya koyarken başkalarını tehdit etmezler. Bu tanıma göre her birimizin; başkalarının saygı göstermesi gereken kişisel insan haklarımız vardır. Bu haklar duygularımızı ve gereksinmelerimizi ifade etmemizi de içerir. Bu kişisel haklar şunları içerir (Özcan 2006):

- Başkalarının düşüncelerinden farklı olsa da, düşüncelerimi ifade etmeye hakkım var.
- Düşüncelerimi ifade ettiğimde bunun sorumluluğunu almaya hakkım var.
- Suçluluk duymaksızın “hayır” demeye hakkım var.



- Başkalarının beni ciddiye alarak dinlemelerine hakkım var.

Atılganlık genel olarak; uygun bir çerçeve içinde açık, dolaysız ve dürüst bir iletişim kurma biçimidir. Kişinin toplumsal konumunu güçlendirme ve başkaları üzerinde daha etkileyici olmasını sağlama gibi konularda üstlendiği rol nedeniyle atılgan davranmak; kişinin kendine duyduğu güven duygusunu artıran çevresindeki kişiler üzerinde saygı uyandırmasına yardımcı olan, dürüst ilişkiler kurma şansını arttıran, kişiye gündelik olayların denetiminin kendi ellerinde olduğu duygusunu veren, kişilerarası iletişim akışının dengelenmesinde önem taşıyan sosyal iletişim becerilerinden biridir (Ker-Dinçer 2005).

Görüldüğü gibi atılganlık hakkında birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlara bakıldığında hemen hepsinin birbirine benzediğini görmekteyiz. Bu kadar tanımın yapılmasına rağmen atılganlığın tanımlanması güç bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda Alberti ve Emmons şunu söylemişlerdir atılganlığın ölçülmesindeki en büyük sorun onun tanımlanması güç bir kavram olmasıdır. İnsana ait herhangi bir özelliğe parmak basarak “işte atılganlık budur” diyemeyiz. Bu karmaşık olgu hem ilgili insanlara, hem de onların içinde buldukları durumlara bağlı olarak değişkenlik gösterir (Alberti 2002).

İnsan içinde yaşadığı toplumla, fizyolojisiyle ve duygusal özellikleri ile bir bütündür. İnsanın gerek ruhsal, gerek toplumsal olarak sağlıklı diye nitelendirilebilecek davranış özellikleri gösterebilmesi için, kişiler arası iletişim ve etkileşiminde bazı ön koşullara gereksinim vardır. Kişilerin duygu ve düşüncelerini ifade ederken üç temele davranışta bulduklarından söz edilebilir. Bu davranış biçimleri bir doğru üzerinde ele alınacak olursa bir uçta çekingenlik (nonassertiveness), diğer uçta saldırganlık (aggressiveness) ve ortada atılganlık (assertiveness) olarak yerleştirilebilirler (İnceoğlu 1987). Alberti ve Emmons (2002), atılgan davranış biçimine sahip olanların karşı kendini iyi hissettiği, kendisi için seçim yaptığını ve arzu ettiği hedefe ulaştığını belirtmişlerdir. Atılgan olanlar alıcı konumunda iken ise kendini düşündüğü, kendini ifade ettiği ve arzu ettiği hedefe ulaştığını söylemişlerdir (Alberti 2002).

Atılganlık davranış biçimi insan ilişkilerinde eşitliği gözetir ve gereksiz endişelerden arınmış bir şekilde, kendi çıkarlarımız doğrultusunda hareket edebilmemizi kendimizi savunabilmemizi, duygularımızı dürüstçe ve rahatlıkla ifade edebilmemizi ve başkalarının haklarını çiğnemenin, kendi haklarımızı kullanabilmemizi mümkün kılar (Alberti 2002). Atılgan davranış terapisinin ilk organizatörü Andrew Salter'dir. 1950'lerde duygularını özgürce ve doğrudan ifade edemeyen ya da onları ifade ettiklerinde büyük kaygı ve suçluluk duyan hastalara atılganlık üzerine eğitim verilmeye başlandı. Salter tarafından ortaya atılan ve daha sonra Wolpe tarafından geliştirilen orijinal atılganlık modeli, kendini ifade etme üzerine birçok vurgu içermektedir. Wolpe (1958) atılgan davranışı “sosyal olarak kabul edilen tüm ifade biçimleri” şeklinde tanımlamıştır (Uğur 1996). Lazarus(1973) atılganlığı birbirini tamamlayan dört özelliğin oluşturduğu bir davranış biçimi olarak tanımlamış; bu özellikleri şu şekilde sıralamıştır (Akubowki 1973):

1. “Hayır” diyebilme özelliği,
 2. İsteyebilme, ricada bulunabilme yeteneği,
 3. Olumlu olumsuz duygularını ifade edebilme yeteneği,
 4. Bir davranışı başlatabilme, sürdürebilme ve sona erdirebilme yeteneği Alberti ve Emmons, atılgan davranışlar hakkında on önemli özelliği şöyle sıralamıştır (Alberti 2002);
1. Kendilerini ifadeye dayalıdır,



2. Başkalarının haklarına saygı göstermektir,
3. Dürüslüktür,
4. Doğru ve kesindir,
5. Bir ilişkide ilgili, her iki tarafın eşitliğine ve yararına güdümlüdür,
6. Duyguların, hakların, gerçeklerin, görüşlerin, ricaların ve sınırların söze dökülmesidir,
7. İletilmek istenen mesaj için göz teması, ses, vücut duruşu, yüz ifadesi, el ve vücut hareketleri, mesafe, zamanlama, akıcılık, dinlenme gibi dil dışı öğelerden faydalanılmaktadır.
8. Evrensel değil duruma ve kişiye uygundur,
9. Toplumsal sorumluluk üstlenmektir,
10. İnsanın doğasında yoktur, öğrenilir.

Atılgan davranışın öğelerini iki kategoride toplamak mümkündür. Bunlar sözel ve sözel olmayan öğelerdir. Bu öğeler şu şekildedir:

Sözel Olmayan Öğeler:

Göz Teması; Göz teması iletişimde önemlidir. Karşıdaki ile göz teması kurmak ona dikkat ettiğimizi ve değer verdiğimiz gösterir. Göz teması kurulmadığı zaman ya da bundan kaçınıldığı zaman karşıdaki kimse onu ciddiye almadığınızı düşünür. Atılgan tipte kimseler genel olarak göz teması kurarlar. **Vücut Duruşu;** Konuşmada vücudumuzu karşıımızdakine döndüğümüzde ve onu tüm bedenimizle dinlediğimizde daha sıcak bir konuşma elde ederiz.

Mesafe; İletişimde karşıdaki ile araya koyulan mesafe oldukça önemlidir ve iletişimi büyük ölçüde etkiler. Çok yakın ve çok uzak olmamak gerekmektedir. Atılgan kimseler başkalarını rahatsız etmeyecekleri bir mesafeden konuşurlar.

Yüz İfadesi; Etkin mesaj vermek için buna uygun bir yüz ifadesi takınmak durumundayız. Örneğin öfkeyi dile getirirken gülümsemek ve benzeri zıt durumlar yaratmak mesafemizi bozar. Atılgan kimse mesaj ile yüz ifadesi arasında gerekli bağı kurar kişidir.

Ses Tonu; Ses tonu da iletişimde önemlidir. Ses tonumuz gereğinden yüksek ya da alçak olmamalıdır. Atılgan kimse bunu iyi ayarlar.

El ve Vücut Hareketleri; El ve vücut hareketleri de iletişime ve verilen mesaja uygun olmalıdır. Atılgan kimse doğal vücut hareketlerine sahiptir ve bunları kullanarak sıcak mesajlar gönderir. Bunlardan başka atılgan kimseler mesajlarını akıcı bir biçimde verirler ve karşıındakileri dinlerler (Bal 2003).

Sözel Öğeler:

Hayır demek; çoğu insan istemediği bir durumda hayır demekten korkar ve zorlanır. Atılgan kişi yapmak istemediği bir şeye kolaylıkla hayır der.

Görüş Belirtmek; atılgan kişi açıklayıcı bir konuşma tavrı tutturur ve karşıındakini de anlamaya çalışır.

İstekte Bulunmak; başkalarından bir şey istemek de bazen kişilere güç gelmektedir. Reddedilmekten korkarlar ya da bir şey istemeye haklarının olmadığını düşünürler.

Haklarını Korumak; kimsenin kimseyi kullanmaya hakkı yoktur. Atılgan kimse hem kendi haklarını korur hem de başkalarının haklarına riayet eder.



Duyguları Belirtmek; duygularımız açıklanmadığı zaman bilinemezler. O halde bunları ifade etmek gerekir. Atılgan kimse karşısındakine duygularını ifade eder (Bal 2003).

Saldırganlık, kişinin haklarını korurken, düşünce ve inançlarını ifade ederken genellikle dürüst olmayan, uygunsuz ve diğer insanların haklarını çiğneyen bir tarzda davranmasıdır (Jakubowski 1978).

Saldırganlık ilk olarak atılganlığın daha farklı bir biçimi olarak algılanmaktadır. Mesela bazıları atılganlığın zekice yapılmış bir saldırganlık olduğunu ya da kibar saldırganlık olduğunu sanırlar ki her iki sanı yanlıştır. Atılganlık ve saldırganlık birbirinden tamamen farklı iki davranış biçimidir. Atılgan birey diğerlerinin haklarına saygı göstermektedir. Saldırganlıkta ise insanları aşağılamaktan ve yanlışlarını yüzlerine vurmaktan kaçınmayacak kadar azık bir davranış biçimi vardır. Kırıcı, fesat, bencil davranışlar söz konusudur. Bu tür davranışlarla kendisinin iyi karşısındakinin iyi olmadığı mesajı verilerek karşısındakinin kendisini kötü hissetmesi amaçlanmaktadır (Phelps 1997).

Saldırgan kişilerde şu tavırlar vardır: üstünlük havası, küstahlık ve alaycı tavır. Saldırgan birey karşısındakilerle savaşıyor. Onun için yaşam bir rekabettir ve her şey kazanmasına bağlıdır. Sürekli olarak başkalarının değil kendisinin önemli olduğunu düşünür (Bal 2003).

Saldırganlık, anlam olarak birbirine ya da bir şeye zarar ya da acı vermek amacıyla yapılmış davranıştır. Başka bir tanımla kişinin kendisini korumak adına başkalarının haklarına zarar verecek biçimde davranmasını içerir ve saldırgan davranışlar genelde cezalandırıcı, düşmanca, suçlayıcı ve aşırı talep kardır (Rugancı 2009).

Saldırgan kişilerin temel düşüncesi “Hayatta her şey zor, ama ben önemliyim ve mutluluğumu ve başarıyı engelleyecek herkese zarar verebilirim” dir. Saldırgan bireylerin genel özelliklerini özetleyecek olursak: despot, bencil, zorba saldırgan, duygusuz, incitici, doğrucu, önyargılı, suçlayıcı, cezalandırıcı ve kuşkucu (Lindenfield 1997).

Çekingenlik yani atılgan olmayan davranış kendini ifade etme hakkını inkâr etme ve duygularını göstermede tutukluk olarak tanımlanabilir. Bu davranışı sergileyen kişiler başkalarının kendileri için seçim yapmasına izin verdikleri için kendilerini sık sık kırılmış ve endişeli hissederler ve nadiren arzu ettikleri hedefe ulaşırlar (Alberti 2002).

Çekingenlik kişi için olumsuz duygulanımlar yaratan, davranışlar grubunu içeren bir davranış biçimidir. Çekingen bireyler kendilerini çaresiz, güçsüz kısıtlanmış ve endişeli hissederler. Öz güvenleri azdır ve duygularını nadiren dile getirirler. Başka insanların kontrolünde hareket ettiklerinde rahattırlar. Hatta hiçbir zaman öncelik kullanmayı istemedikleri söylenebilir. Çekingen bireylerin ilişkilerini sadece çekingen davranış kalıpları ile sürdürdükleri ve başka insanlarla iletişim kurmadıkları durumlarda, sağlıklarının bozulması, aşırı kilo alıp verme alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı gibi durumlarla karşılaşmaları olasıdır (Phelps 1997).

Humpreys'e göre çekingen yani atılgan olmayan bireyler başkalarına fazlasıyla bağımlı olup karamsar ve kadercidirler, kendilerini hiçbir zaman iyi bulmazlar, mükemmeliyetçidirler. Yeni durumlardan aşırı ürkerler, sürekli okulu işi bırakmaktan söz ederler. Kendilerini sürekli olarak eleştirirler. Herkesin kendilerinden üstün olduğuna inanırlar. Sürekli bir aşağılık ve üstünlük kompleksi içindedirler. Yalnızdırlar. Yakın ve derin duygusal ilişkiler kuramazlar. Kendilerini sevilmez olarak görürler, esneklikten uzaktırlar. Başkalarından farklı şeyler yapmaktan rahatsızdırlar. Yanlış yapmaktan ve başarısızlıktan korkarlar. Kendilerinden utanırlar, hayatı yaşamaya değersiz bulurlar. Başkalarının hayatı ile ya aşırı ilgilenirler ya da hiç ilgilenmezler (Görüş 1999).



Atılganlık üzerine çalışmalar yapan bilim adamları atılganlık davranışının değişik biçimlerinden söz etmektedirler. Ancak her ne kadar bazı bilim adamları atılganlığın üç biçimi olduğunu savunmuşsa da Lange ve Jakubowski'nin beş çeşit atılganlık biçiminin var olduğu yolundaki görüşleri atılganlık konusu üzerinde çalışmalar gerçekleştiren araştırmacılar tarafından genel kabul görmüş ve konu üzerinde yürütülen daha sonraki çalışmalara ışık tutmuş bir ayırım olarak kabul edilmiştir. Söz konusu atılganlık biçimleri; temel atılganlık, empatik atılganlık artan atılganlık, "ben-dilini kullanarak atılgan davranma, karşılaştırma ya da yüzleştirme şeklinde incelenmektedir (Ker-Dinçer 2005).

Atılganlığın bu biçimi, inançların, duyguların ve düşüncelerin, basit ve net bir biçimde dile getirilmesini ifade etmektedir. Örneğin, sözünün kesildiği bir durumda bu atılganlık biçimini sergileyen kişi; "Özür dilerim, söylemek istediğimi tamamlamak istiyorum" şeklinde bir cümle kullanabilir (Rugancı 2009).

İletişim kurulan kişinin, sizin temel atılganlık davranışınıza tepki vermediği ve haklarınızı çığnemeye devam ettiği zaman uygulanan bir atılganlık biçimidir. Bu noktada sergilenen atılganlık davranışının dozu artırılmakta ve hatta biraz resmileşmektedir. Artan bir atılganlık düzeyi ile kişi duygularını ve isteklerini birkaç kez, basit ve net bir biçimde dile getirdikten sonra, son sözünü söyleyebilir (Rugancı 2009). Konu örneklendirilirse (Ker-Dinçer 2005):

(1. aşama) "Hayır, ürünlerinden hiç birini istemediğime karar verdim."

(2. aşama) "Hayır, daha önce de belirttiğim gibi, ürünlerinizden almayacağım."

(Son aşama) "Bakın, size daha öncede iki kez söylediğim gibi, cevabım hayırdır. Sizden burayı terk etmenizi rica ediyorum."

Bu atılganlık biçiminde konuşan kişi söze "ben" diye başlayarak duygularını düşüncelerini ve isteklerinin kendisine ait olduğunu vurgulamaktadır. Bu cümleler genellikle dört bölümden oluşmaktadır (Ker-Dinçer 2005);

(1. Bölüm) Karşıdaki kişinin belli bir davranışına işaret etmek.

(2. Bölüm) Söz konusu davranışın sizin üzerinizde yarattığı etkiyi, size neler hissettirdiğini belirtmek.

(3. Bölüm) Karşılaştığınız bu davranışı nasıl yorumladığınızı belirtmek

(4. Bölüm) Nasıl bir davranışı tercih edeceğinizi aktarmak.

Bu tür bir ifade tarzıyla, kişi hem hissettiği olumsuz duyguları içine atmamış olmakta, hem de karşısındakinin savunmaya geçip, kendisine saldırmasını engellemektedir (Ker-Dinçer 2005). Örneğin; "Konuşurken yüzüme bakmadığın zamanlar söyleyeceklerimi karıştırıyorum, kendimi çok kötü hissediyorum. Çünkü bana yeterince önem vermiyormuşsun gibi geliyor. Oysa beni dinlerken yüzüme bakman daha çok hoşuma gidecek.

Karşılaştırma ya da yüzleştirme şeklinde gerçekleştirilen atılganlık biçimine, bir kişinin davranışları ve sözleri arasında çelişki ya da çatışma söz konusu ise başvurulabilir. Yapılması gereken çelişkili ifadeler sarf eden kişiye "ne yapacağım" dediğinin hatırlatılması ve ne yaptığının belirtilmesi olmalıdır. Son olarak da fikirlerini ortaya koyan kişiye, şu anda ne yapılması gerektiği söylenmelidir. Bir geç kalmış rapor teslimi durumu örnek olarak ele alınırsa: "Raporu Salı gününe kadar hazırlayacağımı söylemiştin. Bugün günlerden Perşembe ve sen hala raporu teslim etmedin. Lütfen raporu hemen hazırlayıp bana ver" karşılaştırma ya da yüzleştirme biçiminde bir atılganlıktır (Ker-Dinçer 2005).



Atılganlık üzerine yapılan çalışmalarda göz önünde bulundurulmuş özelliklerden biri kültür farklılıklarıdır. Yapılan incelemelere göre; atılganlık kültürel yapıya göre kabul gören ve uygulanan bir davranış biçimidir. Özellikle batı ülkelerinde yayınlanan yayınların çoğunda atılganlığın, gerektiğinde uygun bir eğitimle değerlendirilebilecek, öğrenilmiş, kültür bağımlı bir tutum ve sosyal beceriler ürünü olan olumlu bir davranış örüntüsü olduğu görüşü benimsenmiştir (Tan 2006). Lafromboise (1983)'nin de Amerikan Kızılderililer ile yapmış olduğu çalışmalarda atılganlığa ilişkin kültürel değişimlere rastlamıştır (Tataker 2003). Alberti ve Emmons (2002)'un Asya toplumlarında grup üyeliği (aile, klan çalışma grubu) ve saygınlık çok değerlidir. Bir birey için kendini nasıl gördüğü değil, başkalarının onu nasıl gördüğü önemlidir. Kibarlık temel meziyetlerden biridir ve iletişim sanki yüz yüze gelmekten ve karşındakini kırmaktan korkarcasına dolaylıdır. Batı kültürlerinde baskın olarak görülen atılganlık yani kendini dolaysız ifade etme şekli geleneklere değer veren kültürlerde uygun bir davranış tarzı değildir (Alberti 2002).

Rekabetçi toplumlarda bireylerden daha atılgan olmaları daha fazla beklenmektedir. Bireyler daha direkt bir dil kullanarak kendilerini ifade etmektedirler. Daha barışçıl ve kooperatif toplumlarda ise bireyler daha dolaylı bir dil kullanarak kendilerini ifade ederler (Hause 2014).

Atılganlık eğitimi bireysel olarak veya grup halinde yapılabilmektedir. Eğitimler sırasında bireyler önceden kendi iletişim ve etkileşim tutumlarının ve bunları etkileyen değerlerin farkına varırlar. Saldırgan, çekingen ve atılgan davranış arasındaki farkı öğrenirler. İletişimleri sırasında atılgan olmalarını engelleyen inançlarını değerlendirirler. Engelleyici olan inançlarını değiştirebilmek, duygusal ve bireysel engelleri azaltmak için alternatif duygular öğrenir ve uygulamaya çalışırlar. Olumlu ve olumsuz duygularını ifade edebilme beden dilini uygun kullanma, çevreden gelen olumlu ve olumsuz eleştirileri kabul edebilme, kendi olumlu yönlerini daha net bir şekilde ortaya koyabilmek için deneme yapabilmek fırsatı bulurlar (Akıncı 1999).

Spor; yenme ve muktedir olma gibi, insanın şuuraltı arzularının tatminini amaç edinen, belirli kurallar içerisinde yapılan, rekabete dayalı sosyalleştirici, bütünleştirici, fiziki, zihni ve ruhi faaliyetlerin tümüdür (Şahin 2005). Tek başına veya toplu olarak yapılan kendine özgü kuralları olan, genelde yarışmaya dayanan bedensel ve zihinsel yeteneklerinin gelişimini sağlayan eğitici ve eğlendirici uğraşlardır. Sporun amacı oyun ve eğlence olup rekabete dayanan ve performansı hedefleyen bedensel faaliyetlerdir.

Spor, insanların bedenlerini ve zekâlarını birlikte çalıştıran, beden, zekâ, ruhsal, sosyal, kültürel, ekonomik, antropolojik, eğitim, politik, teknolojik, ahlak, sanat gibi yapılarının çeşitli yönlerden gelişmelerini sağlayan, yarışmalı ve yarışmasız olarak yapılabilen, doğal, eğlenceli, organizeli ve bilimsel hareketlerin bütünüdür (İmamoğlu 1992).

Spor, bireyin fizyolojik ve psikolojik yönden sağlığını geliştiren, sosyal davranışlarını düzenleyen, zihinsel ve motorik belirli bir düzeye getiren biyolojik pedagojik ve sosyal bir olgudur (Yetim 2015). Beden eğitimi ve sporun amaç ve fonksiyonlarına bakıldığında bunları genel anlamda 4 grupta toplamak mümkündür. Bunlar; Fiziki gelişim, motor gelişimi (sinir-kas gelişimi), zihni (bilişsel) gelişim ve sosyal gelişimdir (İmamoğlu 1992).

Sporun amaç ve fonksiyonlarından fiziki gelişim, organizmanın fonksiyonel etkinliğini artırmayı ve sağlıklı bir yapı kazandırmayı ifade eder (İmamoğlu 1992). Organik gelişime katkıda bulunmak sadece beden eğitimi ve spora özgüdür. Kassal etkinlikler fiziksel uygunluk (kondisyon) ve dayanıklılığı, dolayısıyla iç organların fonksiyonlarını geliştirir. Devamlı yapılan bedensel etkinlikler, kemik özgül ağırlığını ve bağ dokuların esnekliğini artırarak



bunların baskı ve gerginliklere karşı direncini artırır. En fazla etki, becerilerin gelişmesi, kassal harekette verimlilik ve ekonominin artması dolayısıyla kassal güç ve dayanıklılığın artmasında görülür (Tamer 2001). Motor gelişim sisteminin gelişmesine de en çok katkıyı beden eğitimi ve spor hareketleri sağlamaktadır (İmamoğlu 1992). Psiko-motor gelişimin sağlanması, genel olarak vücut kontrolünün ve koordinasyonunun gelişmesi demektir. Böylece kişi daha zarif, kolay ve verimli bir şekilde hareket edebilir. Psiko-motor gelişim, özel olarak çeşitli spor becerileri, dans ve jimnastik hareketleri ile ilgilidir. Bu hareketler spor çeşidine göre çok özel becerilerdir. Bu beceriler araç olup, amaç kişinin bir bütün olarak gelişmesini sağlamaktır (Tamer 2001).

Sporun amaç ve fonksiyonlarından olan zihinsel gelişim; etkinlikler yoluyla yapılan öğrenme sonucunda, öğrenme için gerekli algılama, düşünme, akıl yürütme, kıyaslama ve temel kavramların gelişmesidir. Motor becerilerin gelişimi bireyin zihinsel, duygusal ve toplumsal gelişimiyle ilgilidir. (motor becerileri; kuvvet sürat, dayanıklılık, hareketlilik ve beceri). Sosyal gelişimde de gerek toplum ve gerekse kişisel olarak yapılan sportif etkinliklerin bedende olduğu kadar karakter üzerinde de yapıcı etkisi vardır. Oyun, müsabaka ve sportif etkinlikler yoluyla sosyalleşme çok önemlidir (Tamer 2001).

Spor, gençlere kısa zamanda büyüme ile birlikte karşılıklı denemeler, rekabet içinde yetişkinler topluluğuna transfer olmada karşılaşılabileceği problemlerle baş etme gücü verir. Sportif başarı gençleri aralarında değerlendirmek ve benlik saygıları için önemli olabilir (Suveren 1995).

Çeşitli araştırmalarda bireylerin spor etkinliklerine katılımının beden, ruh ve kişilik yapısını geliştirdiğini, iradeyi güçlü kılma, grup çalışmasını kolaylaştırma, karşılıklı dayanışma sağlama, özgüven geliştirme, kendini kontrol etme, başkalarına saygıyı öğrenmede önemli katkılar sağlandığını ve atılgan birey olmalarında rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sportif etkinliklerin, bireylerin atılganlık düzeyinde etkili olduğu düşünülebilir (Büyükyazı 2003). Spor yapanlar ve yapmayanlar arasında yapılan çalışmalarda spor yapanların spor yapmayanlara göre daha canlı, dışa dönük, daha çalışkan, daha sabırlı toplumsal ilişki kurmaya daha hazır, yeni bir duruma uyum sağlamalarının daha kolay, duygusal yönden daha dengeli oldukları bulunmuştur (Tiryaki 1991). Egzersizin ve beslenmenin hastalıkların önlenmesi ve sağlığın desteklenmesi açısından önemini araştırdığı Akande ve ark. sporun yaratıcı ifade, özgüven, benlik kavramı ve atılganlığı geliştirdiğini, dolayısıyla okul, iş ve spor başarısını artırdığını belirtmişlerdir (Akande 2000). Etzelve Mears, uygulamalı beden eğitimi ve terapötik rekreasyonun eğlendiren anlamlı etkinlikler olduğunu, psikolojik ve sosyal bazı olumsuzluklarla başa çıkma aracı olarak kullanılabileceğini, atılganlığın bu etkinliklerde hedeflerden biri olduğu ve başlı başına bir eğitim olarak da ele alınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Atılganlık kişinin düşünce, inanç ve isteklerini karşısındakilerin haklarını çiğnemenin ifade edebilmesidir. Birey duygu ve düşüncelerini karşısındakine direk ve dürüst bir şekilde ifade eder (Arı 1989). Bedensel etkinliklerin zihinsel gelişime katkıda bulunması birkaç alanı kapsar (Tamer 2001).

A-Psiko motor beceriler, öğrencinin, zihni ile kasları arasında bir koordinasyon kurmayı düşünmesini gerektirir. Beceri öğrenmek otomatik olmayıp zihnin uyanık ve hazır olmasını, ayrıca güç gerektirir.

B-Düşünme, sadece hareket becerilerini öğrenmekle ilgili olmayıp aynı zamanda becerilerin öğrenilmesinde gerekli bilgileri de kapsar. Bu bilgiler, kuralların, tekniklerin, strateji ve



kullanılan terimlerin öğrenilmesi ile ilgilidir. Bunlar bütün hareketin iyi yapılabilmesi ve hareketin öneminin daha da iyi anlaşılması için gerekli bilgilerdir.

C-Sportif etkinlikler, sağlık, güzel vücut hareketleri ve egzersiz ilkelerinin hayattaki öneminin anlaşılmasını sağlar. Bedensel etkinliklerin zihinsel gelişime olan katkısı öğrencinin akademik başarısını etkilemesi, sosyal gelişime olan katkısıyla da atılganlıklarının geliştirmesi beklenebilir.

Atılganlık kişiye neler kazandırır?

İletişim becerilerini geliştirir

Kendine güveni artırır

Kişisel memnuniyet kazandırır

Başkalarının size saygı duymasını sağlar

Karar verme becerinizi geliştirir (Arı 1989).

Tüm bu bilgiler ışığında atılganlığın ve sporun kişiye ortak davranış şekilleri kazandırdığı, gerek atılganlığın gerekse sporun özelliklerine bakıldığında söylenebilir. Ayrıca sporun ve atılganlığın kazandırdığı özelliklerin aynı olması birbirleriyle ilişkili olduklarının göstergesidir.

2. Yöntem

Araştırmanın Örneklem Grubu

Bartın ili Köksal Toptan Anadolu Lisesi öğrencilerine Rathus Atılganlık envanteri ve Sosyal Beceri Envanteri uygulanmıştır. Çalışmanın örneklemini 69 kız ve 91 erkek olmak üzere toplam 160 ($X_{\text{yaş}}=16.42\pm 1.25$) kişi üzerinde yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, “Rathus Atılganlık Envanteri (RAE)” ve “Sosyal Beceri Envanteri” kullanılmıştır. Deneklerin yaş, cinsiyet, sınıf, spor yapma yılları ve spor branşları ile ilgili bilgi edinmek için kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Rathus Atılganlık Envanteri ise, ergen ve yetişkinlere uygulanabilen olumlu ve olumsuz ifadelerden oluşan toplam 30 maddelik bir envantere sahiptir. Yanıtlama 6’lı likert tipi bir ölçek üzerinde yapılmaktadır. Puan aralığı 30–180 arasındadır. Olumlu ve olumsuz ifadelerin toplamı kişinin atılganlık düzeyini belirlemektedir. Çekingenliğe uzanan uç 30 puan, atılganlığa uzanan uç puan ise 180’dir. Rathus Atılganlık Envanterinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması Voltan tarafından yapılmıştır. Güvenirlik katsayısı $r=0.92$ olarak geçerlik katsayısı da $r=0.77$ olarak bulunmuştur. Araştırmada kullanılan diğer envanter 1986 yılında Riggio tarafından geliştirilmiş ve 1989 yılında revize edilerek bugünkü şeklini almış olan 14 yaşın üstündeki bireylere uygulanabilecek olan “Sosyal Beri Envanteri” Yüksel (1998) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi bölümünde verilerin normal dağılımı göz önünde bulundurularak istatistiksel analizler için, frekans, ortalama, yüzde, Bağımsız Örneklem T Testi (Independent Samples T



test) ve Korelasyon Testi (Pearson Korelasyon Testi) yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılığa karar vermek için $p < 0.05$ anlamlılık değeri dikkate alınmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen verilerin ortalama farklılıkları ve birbirleri arasındaki ilişki düzeyleri incelenerek bulgular ortaya konulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyet ve Spor Yapma Oranları

		n	%
Cinsiyet	Erkek	91	54.0
	Kadın	69	46.0
	Toplam	160	100.0
Aktif Olarak Spor Yapma	Evet	104	59.0
	Hayır	56	41.0
	Toplam	160	100.0

Tablo 1 incelendiğinde yapılan araştırmalarda 91'i erkek 69'u kadın olmak üzere toplamda 160 öğrenci katılmıştır. Katılan bu öğrencilerin %59'u spor yaparken %41'si spor yapmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Atılganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılmasına Yönelik “Bağımsız Örneklem T Testi” Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	Ss	sd	t	p
Atılganlık	Erkek	91	95.22	13.82	158	1.699	.096
	Kadın	69	86.84	21.12			
Sosyal Beceri	Erkek	91	242.09	12.38	158	-.668	.507
	Kadın	69	245.73	26.01			

Erkeklerde ve kadınlarda atılganlık farklarının olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem t testinde, sınıftaki erkek öğrencilerin ortalaması ile ($X=95.22 \pm 13.82$) sınıftaki kadın öğrencilerin test puan ortalaması ($X=86.84 \pm 21.12$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$T(158) = 1.699$ $p > 0.05$].

Erkeklerde ve kadınlarda sosyal beceri farklarının olup olmadığını ortaya koymak için yapılan ilişkisiz örneklem t testinde, sınıftaki erkek öğrencilerin ortalaması ile ($X=242.09 \pm 12.38$) sınıftaki kadın öğrencilerin test puan ortalaması ($X=245.73 \pm 26.01$) arasında anlamlı bir fark görülmemiştir [$T(158) = -0.668$ $p > 0.05$].



Tablo 3. Araştırma Grubunun Atılganlık, Sosyal Beceri ve Spor Yapma Durumlarına Göre Korelasyon Testi Sonuçları

	N=160	Atılganlık	Sosyal	Spor Yapma
Atılganlık	r	1		
	p			
Sosyal Beceri	r	-.455	1	
	p	.001		
Spor Yapma Durumu	r	.133	.021	1
	p	.78	.87	

Öğrencilerin atılganlık, sosyal beceri düzeyleri ve spor yapma durumlarına göre arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya koymak için yapılan basit doğrusal korelasyon işlemi sonucunda atılganlık ve sosyal beceri başarıları arasında, negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Araştırma grubundaki öğrencilerin atılganlık düzeyi puan ortalamaları azalırken, sosyal beceri düzeyi puan ortalamaları artmaktadır. Bu sonuç göstermektedir ki atılganlık ve sosyal beceri birbirine zıt yönde devam etmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Araştırmamız Bartın İlinde, Köksal Toptan Anadolu Lisesinde bulunan 91’i erkek 69’u kadın olmak üzere toplamda 160 öğrenciye uygulanmıştır. Spor yapan öğrencilerle spor yapmayan öğrencileri karşılaştırdığımız zaman sosyal beceri düzeylerinin spor yapan öğrencilerde daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Atılganlık, sosyal beceri düzeyleri puanlarıyla spor yapma durumuna göre incelenen faktörler arasındaki ilişkilerden elde edilen veriler konu ile ilgili yapılan birçok çalışmayla tutarlı bulunmasına rağmen yapılan benzer araştırmalardan bazıları ile tutarsızlıklar tespit edilmiştir.

Atılganlık, sosyal beceri düzeylerinin spor yapma durumuna göre anlamlı bir şekilde değişim gösterip göstermediği bulgusu Fletcher ve ark. (1995); Pettit ve ark. (1991) tarafından elde edilen “sosyal becerilerle spor yapma durumu arasında ilişki olmadığı” bulgusuyla paraleldir. Buna karşılık, Cousins ve ark. (1993); Fox ve ark. (1995) tarafından bulunan “atılganlık ve spor yapma durumları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı” bulgusuna da paralel sonuçlar alınmıştır.

Yapılan araştırmalarda 91’i erkek 69’u kadın olmak üzere toplamda 160 öğrenci katılmıştır. Katılan bu öğrencilerin %59’u spor yaparken %41’i spor yapmamaktadır. Spor yapan öğrenci sayısını artırmak için örnek çalışmalar yapılmalıdır. Bireylerin spor yapma durumlarına göre gelişimin sağlandığını ortaya koyan bazı çalışmalarla atılganlık ve sosyal beceri düzeylerinin incelendiği çalışma sonuçları karşılaştırılabilir ve elde edilen bulgular doğrultusunda düzenlemeler yapılabilir.

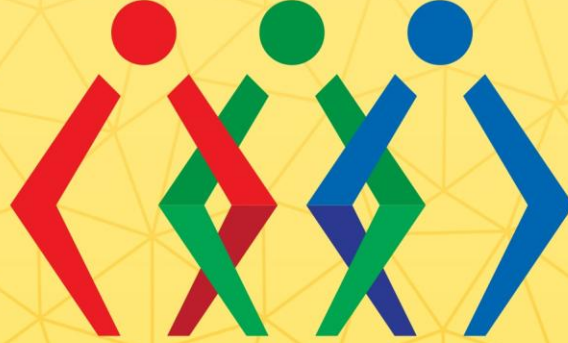


KAYNAKÇA

- Alberti R, Emmons M (2002). Atılganlık “Kendinize Yatırım Yapın” .Hyb Yayıncılık, Ankara, s.6-32-55-57- 63. (Çev. Serap Katlan).
- Akande A. De W. Van Wyk C, Osagie Je.(2000) Importance of exercise and nutrition in the prevention of illness. *Enhancement of Health Journal*, v:120.
- Akıncı T (1999). Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Geçirmeyen Gençlerin Atılganlık Düzeylerinin Araştırılması. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.2-23.
- Arı R (1989). *Üniversite Öğrencilerinin Baskın Ben Durumları İle Bazı Özlük Niteliklerinin, Ben Durumlarına, Atılganlık ve Uyum Düzeylerine Etkisi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bal E (2006). *İlköğretim Öğrencilerinin Benlik Algıları İle Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Büyükyazı G, Saraçoğlu S, Karadeniz G, Çamlıyer H (2003). Sedanterler ile Veteran Atletlerin Çeşitli Değişkenlere Göre Atılganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Gazi Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi*, 8(2), 13-24.
- Danışma Merkezi Koruyucu/ Önleyici Çalışmalar. Erişim: (<http://www.bilkent.edu.tr>)Erişim 03.01.2009
- Efe M (2007). *14-16 Yaş Gurubu Bireylerde Spor Çalışmalarının Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Atılganlık Üzerine Etkisi*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Bursa
- Görüş Y (1999). *Bir grup Lise Öğrencisinin Atılganlık Düzeyi İle Stresle Başa Çıkma Yolları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Güneş Z (1998). *Spor ve Beslenme Antrenör ve Sporcu El Kitabı*. Bağırhan Yayınevi, Ankara.
- House RJ, Hanges PJ, Javidan M, Dorfman PW, Gupta V (Ed.). (2004). *Culture, Leadership, and Organizations (Kültür, Liderlik ve Organizasyonlar)*. London: Sage Publications
- İmamoğlu AF (1992). Fonksiyonel Açından Spor Yönetiminin Anlam ve Önemi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 8. Sayı 1. Sayfa 21-34.
- İnceoğlu D, Aytar G (1987). Bir Grup Ergende Atılgan Davranış Düzeyinin Araştırması. *Psikoloji Dergisi*, s. 6-21-23-24.
- Jakubowski P, Spector M (1973). Ofacilitating The Growth of Women Assertiveness Training. *The Counselling Psychologist*, 4(1).
- Jakubowski P, Lange A (1978). *Responsible assertive Bahaviour*. U.S.A: Resarch Press.
- Kamaraj I (2004). *Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve Beş Yaş Çocuklarının Atılganlık Sosyal Becerisini Kazanmalarında Eğitimci Drama Programının Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.



- Ker-Dinçer M (2005). *Kişilerarası İletişimde Sorun Çözücü Bir İletişim Becerisi Olarak Atılganlık*. Ed.: Gürüz D, Temel A. İletişime Yeni Yaklaşımlar. Nobel Basımevi, 1. Baskı, İzmir, s.25-56.
- Lindenfield G (1997). *Kendine Güvenen Çocuk Yetiştirme*. Hyb Yayıncılık, Ankara. (Çev. : Gülden Tümer).
- Örgün SK (2000). *Anne Baba Tutumları ile 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilimler Bilim Dalı, İstanbul.
- Özcan A (2006). *Hemşire-Hasta İlişkisi ve İletişim*. 2. Baskı, Ankara, s. 229-256.
- Phelps S, Austin N (1997). *Atılgan Kadın*. Hyb Yayıncılık, Ankara. (Çev. Serap Katlan).
- Rugancı N (2009) *Atılganlık*. Bilkent Üniversitesi Öğrenci Dekanlığı Öğrenci Gelişim ve Danışma Merkezi Koruyucu/ Önleyici Çalışmalar.
- Suveren S (1995). *Cimnastik Sporunun Yarışmacı Jimnastikçilerin Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Şahin HM (2005). *Beden Eğitimi ve Spor Sözlüğü*. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, s.130.
- Tamer K, Pular A (2001). *Beden Eğitimi ve Sporda Öğretim Yöntemleri*. Ada Matbaacılık, Ankara, s.14-53-54.
- Tan S (2006). *Ergenlerin Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Atılganlık Düzeyi ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tataker T (2003). *Ergenlerin Atılganlık Düzeyi İle Ruhsal Sorunları Arasındaki İlişkinin Araştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Terakya G (1998). *Hasta-Hemşire İlişkileri*. Zirve Ofset, 5. Baskı, Ankara, s.134-141.
- Tiryaki Ş, Erdil G, Acar M, Emlek Y (1991). *Sporcu ve Sporcu Olmayan Gençlerin Kişilik Özellikleri*. SHD. 26, s.19-23.
- Toruncu B (1994). *Eğitim Sürecinde Grupla Danışmanlık Uygulamalarının Gençlerin Girişimcilik Gelişimine Etkisi. (Yenişehir Sağlık Meslek Lisesinde Deneysel Bir Uygulama)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Uğur G (1996). *Üniversite Öğrencilerinde Atılganlık ile Beden Algısı İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir
- Voltan N (1980). *Rathus Atılganlık Envanteri Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. *Psikoloji Dergisi*, s.10,23.
- Yetim AA (2005). *Sosyoloji ve Spor*. Morpa Kültür ve Yayınları, İstanbul, s.130.
- Yüksel G (1998). *Sosyal Beceri Envanterinin Türkçeye Uyarlanması*. *Psikolojik Danışman ve Rehberlik Dergisi*, II, 9: s39-48.



ULUSLARARASI **INTERNATIONAL**
BİLİM KÜLTÜR VE **SCIENCE CULTURE AND**
SPOR DERNEĞİ **SPORT ASSOCIATION**



ISCSA_UBİKS

www.iscs-a.org



www.intjcss.com